

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

TÄMÄ ON ALKUPERÄISEN ARTIKKELIN RINNAKKAISTALLENNE

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Kajander-Unkuri, S., Melender, H-L., Kanerva, A-M., Korhonen, T., Suikkanen, A. & Silén-Lipponen, M. 2020. Sairaanhoidajan osaamisvaatimukset – suomalainen koulutus 2020-luvulle. Teoksessa Osaamisen ja arvioinnin yhtenäistäminen sairaanhoitajakoulutuksessa -YleSharviointi-hanke (toim. Silén-Lipponen, Korhonen), s. 22-30. Kuopio: Savonia-ammattikorkeakoulu.

URL: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020111089877>

Versio: käsikirjoitusversio

Copyright: © 2020 Tekijät

Sairaanhoitajan osaamisvaatimukset – suomalainen koulutus 2020-luvulle

Satu Kajander-Unkuri, yliopettaja, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Hanna-Leena Melender, yliopettaja, Vaasan ammattikorkeakoulu, dosentti (hoitotiede), Oulun yliopisto

Anne-Maria Kanerva, lehtori, tiimivastaava, Satakunnan ammattikorkeakoulu

Teija Korhonen, lehtori, Savonia-ammattikorkeakoulu

Anne Suikkanen, lehtori, LAB-ammattikorkeakoulu

Marja Silén-Lipponen, yliopettaja, Savonia-ammattikorkeakoulu

Johdanto

Sairaanhoitajien ammatillisella osaamisella on merkitystä väestön terveyden edistämässä, sillä sairaanhoitajat ovat terveydenhuollon suurin ammattiryhmä (WHO 2020). Viimeaikaiset terveydenhuollossa tapahtuneet muutokset, kuten digitalisaation voimakas kasvu, sairaanhoitajan työn luonteen muuttuminen yhä itsenäisempään suuntaan ja tehtävänsiirrot lääkäreiltä sairaanhoitajille, ovat muuttaneet sairaanhoitajien osaamisvaatimuksia (Salminen & Leino-Kilpi 2018). Valmistuvien sairaanhoitajien osaamisen varmistaminen on tärkeää muun muassa ammatillisten normien, potilasturvallisuuden ja hoitotyön laadun näkökulmasta (Kajander-Unkuri ym. 2013).

EU:n ammattipätevyysdirektiivin (2005/36/EY) päivityksen yhteydessä (2013/55/EU) direktiiviin kirjattiin uutena kahdeksan osaamisvaatimusta valmistuvalle yleissairaanhoitajalle. Ammattikorkeakoulujen tuli implementoida direktiivin osaamisvaatimukset sairaanhoitajakoulutukseen 18.1.2016 mennessä. (Euroopan komissio 2013.) Sairaanhoitajien ammatillinen osaaminen ja keskeiset osaamisvaatimukset on määritelty edellisen kerran terveystieteiden ammattikorkeakoulujen ja sairaanhoitajaliiton yhteistyönä Sairaanhoitajakoulutuksen tulevaisuus -hankkeessa 2015. (Eriksson ym. 2015). Sairaanhoitajakoulutusta tarjoavien ammattikorkeakoulujen näkökulmasta yhteisten osaamisvaatimusten ja sisältöjen määrittäminen yhtenäistää koulutuksen laatua ja varmistaa, että koulutuksella vastataan tulevaisuuden osaamistarpeisiin.

Tässä artikkelissa kuvataan yleisharvointi-hankkeeseen kuulunut yleissairaanhoitajan ydinosaamisvaatimusten ja niiden sisältöjen määrittäminen. Hankkeessa tuotettujen arviointimenetelmien kehittäminen perustui määriteltyihin osaamisvaatimuksiin.

1 Osaamisvaatimusten ja niiden sisältöjen määrittäminen

Työpakettin 1 tavoitteena oli määrittellä kansallisesti yleissairaanhoidajan (180 op) ydinosaaminen, joka vastaa Euroopan Unionin alueella edellytettävää osaamista. Osaamisvaatimusten määrittäminen toteutettiin kahdessa vaiheessa: 1) kirjallisuuskatsauksena ja 2) asiantuntijoiden arviointipaneelina hankkeen alussa syksyllä 2018. Lisäksi osaamisvaatimusten määrittämisessä tehtiin yhteistyötä eri asiantuntijatahojen kanssa. Julkaistuja osaamisvaatimuksia ja niiden sisältöjä oli mahdollista kommentointia hankkeen blogissa.

1.1 Kirjallisuuskatsaus osaamisvaatimusten määrittämisen perustana

Katsausta varten toteutettiin järjestelmälliset tiedonhaut informaation tuella neljästä eri tietokannasta (Cinahl, ERIC, Medic ja PubMed). Aikaisemman tutkimustiedon (Kajander-Unkuri ym. 2013; Kajander-Unkuri 2015) sekä Sairaanhoidajakoulutuksen tulevaisuus -hankkeen perusteella sairaanhoidajan osaamisvaatimusten osaamisalueiksi oli tunnistettu seuraavat osa-alueet: Hoitotyön eettisyys ja ammatillisuus; Asiakaslähtöisyys; Kommunikointi ja moniammatillisuus; Terveystieteen edistäminen; Johtaminen, Ohjaus- ja opetus sekä omahoidon tukeminen; Kliininen hoitotyö; Näyttöön perustuva toiminta ja tutkimustiedon hyödyntäminen; Yrittäjäyys ja kehittäminen; Hoitotyön laadun arviointi ja Sosiaali- ja terveysalan palvelujärjestelmä. Katsauksen aineistoon etsittiin sairaanhoidajan osaamiskuvauksia näistä osa-alueista. Järjestelmällisen tiedonhaun perusteella katsausaineistoon valittiin 17 tutkimusta. Käsihaun perusteella löydettiin 18 asiantuntijajulkaisua tai osaamista määrittävää asetusta tai lakia.

Tiedonhaun perusteella aikaisempiin osa-alueisiin lisättiin kaksi uutta osa-aluetta: Potilas- ja asiakasturvallisuus sekä Tiedonhallinta. Lisäksi Johtaminen -osa-alueeseen lisättiin otsikkotasolle työntekijäosaaminen ja Näyttöön perustuva toiminta ja tutkimustiedon hyödyntäminen -osa-alueeseen lisättiin päätöksentekosaaminen. Hoitotyön laadun arviointi -osa-alue nimettiin uudelleen vastaamaan paremmin löydettyä sisältöä (laadun varmistus).

Potilasturvallisuus toistui tiedonhaun osuissa ja siksi se valittiin uudeksi osa-alueeksi. Sitä käsittelevät julkaisut valittiin samojen hyväksymisperiaatteiden mukaan katsaukseen kuin etukäteen päätettyjen osa-alueiden julkaisut. Tiedonhallinta valittiin toiseksi uudeksi osa-alueeksi, koska aiheelle oli kansallinen tarve tulevan SOTE-uudistuksen ja palvelujen digitalisaation vuoksi (STM ja Kuntaliitto 2014; Sairaanhoidajat 2015; Kangasniemi ym. 2018).

1.2 Yhteistyö asiantuntijatahojen kanssa osaamisvaatimusten määrittämisessä

Yhteistyötä osaamisvaatimusten määrittämisessä tehtiin SotePeda 24/7 sekä EduPal -hankkeiden ja ravitsemusasiantuntijaverkoston kanssa. Informaatioteknologia ja kirjaaminen – osaamisvaatimukset (prosessin alussa osa-alueen nimenä oli Tiedonhallinta) tuotettiin SotePeda 24/7 -hankkeessa (SotePeda 24/7 -hanke 2020), joka on opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama kärkihanke. SotePeda 24/7 -hankkeen toimijat käänsivät suomeksi EU*US eHealth Work Home -hankkeessa (2016–2018) tuotetut tutkimukseen perustuvat osaamisvaatimukset, yhteensä 139 kappaletta (HITComp 2018). Nämä osaamisvaatimukset saatiin työpaketin 1 käyttöön, jossa niistä karsittiin päällekkäisyyksiä ja tiivistettiin siten, että niitä jäi 19 kappaletta asiantuntijapaneelin arvioitavaksi.

Kliininen hoitotyö -osa-alueen palliatiivisen hoitotyön ja ravitsemuksen osaamisvaatimusten tuottamisessa tehtiin myös yhteistyötä. Palliatiivisen hoitotyön osaamisvaatimukset pyydettiin opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamasta EduPal (Palliatiivisen hoitotyön ja lääketieteen koulutuksen monialainen ja työelämälähtöinen kehittäminen) -kärkihankeesta (EduPal-hanke 2020). Hankkeen edustajat tuottivat viisi alustavaa osaamisvaatimusta asiantuntijapaneelin arvioitavaksi. Aikaisemmat kaksi ravitsemuksen osaamisvaatimusta (Eriksson ym. 2015) muokattiin ravitsemusasiantuntijaverkostossa. Lisäksi asiantuntijoiden kommenttien perusteella työpaketin toimijat määrittivät vielä kolmannen alustavan osaamisvaatimuksen.

Kirjallisuuskatsauksen tuloksena alustavia osaamisvaatimuksia määriteltiin asiantuntijapaneelia varten 146 kpl. Yhteistyö eri asiantuntijatahojen kanssa tuotti 26 alustavaa osaamisvaatimusta. Yhteensä osaamisvaatimusten määrittämisen toiseen vaiheeseen eli asiantuntijoiden arviointipaneeliin alustavia osaamisvaatimuksia oli 172 kpl.

1.3 Asiantuntijoiden arviointipaneeli osaamisvaatimusten tärkeyden arvioinnissa

Osaamisvaatimusten määrittämisen toisessa vaiheessa asiantuntijoista (N=244) koostuva arviointipaneeli arvioi ja antoi ehdotuksia alustaviin osaamisvaatimuksiin. Arviointipaneeliin rekrytoitiin mukaan hoitotyön eri sektoreilla työskenteleviä ammattilaisia ja asiantuntijoita sekä opiskelijoita eri puolilta Suomea. He olivat ylihoitajia, osastonhoitajia, järjestöjen edustajia, kehittämistehtävissä työskenteleviä, klinisiä asiantuntijoita ja opettajia, ammattikorkeakoulujen yliopettajia, lehtoreita, koulutuspäälliköitä ja tiimipäälliköitä, hoitotieteen professoreita ja lehtoreita sekä sairaanhoitajia ja valmistumassa olevia sairaanhoitajaopiskelijoita.

Arviointipaneelin työskentelyn tukena käytettiin Savonia-ammattikorkeakoulun kehittämää sähköiseen ydinlukulaskentaan perustuvaa INTO-työkalua. Ydinlukulaskenta osoittaa ne osaamisvaatimukset, jotka aina nousevat tärkeimpien joukkoon riippumatta kriteerien painoarvoista. (Kajanus ym. 2014.) Tässä arvioinnissa arviointipanelistit arvioivat osaamisvaatimusten tärkeyttä asteikolla 0 - 1 (0 = osaamisvaatimusta ei tule ottaa lainkaan huomioon jatkotyöstämisessä; 1 = osaamisvaatimus tulee ottaa painokkaasti huomioon jatkotyöstämisessä). Arvioinnin lisäksi heillä oli myös mahdollisuus ehdottaa uusia osa-alueita ja osaamisvaatimuksia kirjaamalla arviointilomakkeen kommenttisarakkeisiin esittämiään muutoksia tai lisäyksiä.

Ensimmäinen arviointikierron toteutettiin kahdessa osassa (Taulukko 1), joista kesäkuussa 2018 toteutettiin ensimmäinen osuus (1a), jossa arviointipanelistit arvioivat kuusi osa-aluetta ja niiden sisältämät osaamisvaatimukset: Asiakaslähtöisyys, Eettisyys ja ammatillisuus, Johtaminen ja työntekijäosaaminen, Vuorovaikutus, viestintä ja moniammatillisuus, Terveystiedon edistäminen sekä Tiedonhallinta, joissa oli yhteensä 59 osaamisvaatimusta.

Taulukko 1. Arviointikierron vastaajien ja kommenttien lukumäärät

	Arviointikierron 1a	Arviointikierron 1b	Arviointikierron 2
Vastaajat	82	55	97
Osaamisvaatimuskohtaiset arvioinnit	4409	6346	11571
Vapaat kommentit	473	510	717
Yleiset kommentit	23	18	23

Ensimmäisen arviointikierron toinen osuus (1b) toteutettiin elokuussa 2018 ja siinä arvioinnin kohteena oli seitsemän osa-aluetta: Opetus- ja ohjausosaaminen sekä omahoidon tukeminen, Kliininen hoitotyö ja päätöksenteko, Näyttöön perustuva toiminta ja tutkimustiedon hyödyntäminen, Yrittäjyys ja kehittäminen, Laadun varmistus, Palvelujärjestelmä sekä Potilasturvallisuus. Yhteensä osaamisvaatimuksia oli 113.

Ensimmäisen arviointikierron jälkeen aineistoa tarkasteltiin INTO-työkalun avulla ja tulokseksi saatiin jokaisen osaamisvaatimuksen arvioinnin keskiarvot. Mitä lähempänä keskiarvo oli arvoa 1, sitä tärkeämpänä asiantuntijat pitivät osaamisvaatimusta sairaanhoitajan osaamisessa. INTO-työkalun tuottaman alustavan tiedon mukaisesti työpaketin toimijat tekivät analyysin ja johtopäätökset toista arviointikierrosta varten. Toisella arviointikierrolla syyskuussa 2018 arvioitavana olivat kaikki muokatut osaamisvaatimukset (n = 130) 13 osaamiskategoriassa. Arviointikierrolla saatujen kommenttien perusteella katsaustyöryhmä muokkasi ja tiivistä osaamisvaatimuksia.

1.4 Osaamisvaatimusten sisältöjen tuottaminen

Osaamisvaatimusten määrittämisen aikana kävi ilmi, että osaamisvaatimuksille tarvitaan tarkempi sisältö, jotta ammattikorkeakoulut voivat paremmin hyödyntää osaamisvaatimuksia opetussuunnitelmatyössä. Sisältöjen määrittämisessä hyödynnettiin Erikssonin ym. (2015) julkaisemia sisältöjä. Osaamisvaatimuksia haluttiin konkretisoida tuottamalla sisältöjä, minkä ajateltiin tukevan opettajia opintojaksojen sisältöjen päivittämisessä ja suunnittelussa. Silloin myös sairaanhoitajien opetus yhtenäistyy Suomessa. Lisäksi sisältöjen tuottaminen oli tärkeää hankkeessa kehitettävänä olevan valtakunnallisen kokeen näkökulmasta, jotta koe vastaisi yleissairaanhoitajalta vaadittavaa osaamista.

Osaamisvaatimusten sisältöjen tuottaminen aloitettiin lokakuussa 2018. Osaamisvaatimusten osa-alueet (13) jaettiin työpaketin toimijoille siten, että jokainen sai vastuulleen muutaman osa-alueen ja niiden sisältämät osaamisvaatimukset. Työpaketin toimijat aloittivat sisältöjen tuottamisen etsimällä jokaisen osaamisvaatimuksen taustalla olevista artikkeleista mahdollisia sisältökuvauksia. Lisäksi jokainen teki tarkennettua tiedonhakua kullekin osaamisvaatimuslauseelle, jotta sisällöt perustuisivat parhaaseen ajantasaiseen tutkimustietoon. Lähteisiin valikoitui kansallisten ja kansainvälisten tutkimusten lisäksi myös lakeja ja asetuksia, jotka määrittelevät sairaanhoitajan työtä (esimerkiksi Säteilylaki ja Tartuntatautilaki) ja sairaanhoitajakoulusta (esimerkiksi Asetus ammattikorkeakouluista). Lisäksi osaamisvaatimusten sisällöissä hyödynnettiin kansallisia hoitosuosituksia (sekä Käypä hoito -suosituksia että hoitotyön suosituksia).

Osaamisvaatimusten sisältöjen työstäminen edellytti toimijoilta säännöllisiä yhteistoiminnallisia verkkopalavereita. Palavereissa pohdittiin yksityiskohtaisesti sisältöjä, tarkasteltiin reflektiivisesti mihin osaamisvaatimukseen ne sopisivat parhaiten ja muokattiin ilmaisuja mahdollisimman selkeiksi. Kaikki päätökset tehtiin yhdessä ja ne dokumentoitiin. Osaamisvaatimusten ja niiden sisältöjen dokumentoinnin periaatteeksi muodostui ”kerran kirjoitettu, ei toisteta”. Esimerkiksi kun ammatillisuus ja eettisyys -kategoriassa on kirjoitettu osaamisvaatimukseksi ”työskennellä hoitotyön arvojen, periaatteiden sekä eettisten ohjeiden ja terveydenhuoltoa ohjaavan ajankohtaisen lainsäädännön mukaan”, niin tämä vaatimus koskee kaikkea toimintaa myös klinisen hoitotyön alueella, vaikka tätä ei ole sinne erikseen kirjoitettu.

1.5 Julkaistujen osaamisvaatimusten ja niiden sisältöjen kommentointi

Määritetyt osaamisvaatimukset, niiden sisällöt ja lähteet julkaistiin tammikuussa 2019 Savonian ammattikorkeakoulun ylläpitämässä yleSHarviointi-hankkeen blogissa. Huhtikuussa 2019 blogiin

kirjattiin, että osaamisvaatimuksista on mahdollista antaa palautetta elokuun 2019 loppuun saakka. Osaamisvaatimukseen liittyviä palautteita saatiin yli 20 kappaletta hoitotyöntekijöiltä ja hoitotyön opettajilta sekä lausuntoina eri tahoilta, kuten Suomen Kivuntutkimusyhdistyksen hoitotyön toimikunnalta. Syyskuun alussa palautteet koottiin osa-alueittain. Tämän jälkeen työpaketin toimijat kävivät palautteet läpi ja vertasivat niitä tammikuussa julkaistuihin osaamisvaatimuksiin.

Palautteissa ehdotettiin, että kivunhoitotyö lisättäisiin osaamisvaatimukseen, koska hyvä kivunhoito nähtiin potilaan oikeutena ja merkittävänä asiana potilasturvallisuuden edistämässä. Kommentteja lähettäneet asiantuntijat ja seksuaali- ja lisääntymisterveyden opettajat ehdottivat seksuaali- ja lisääntymisterveyttä lisättäväksi osaamisvaatimukseen, koska aihe koskettaa kaikkia ihmisiä, kaikissa elämänvaiheissa ja sen edistäminen on myös kansanterveydellinen asia. Lisäksi kommentoitiin esimerkiksi yksittäisiä hoitotyön menetelmiä, aseptiikka-sanon puuttumista ja joitakin sanamuotoja.

Työskentelyn lopputuloksena päätettiin lisätä kliinisen hoitotyön osa-alueeseen osaamisvaatimukset haavanhoidosta, kivunhoidosta ja seksuaali- ja lisääntymisterveydestä. Samalla päivitettiin kliinisen hoitotyön osa-alueen haku kahteen tietokantaan (Cinahl ja PubMed), jolloin löydettiin viisi uutta tutkimusartikkelia. Joissakin kohdin sisällöt olivat päällekkäisiä ja siksi turhat toistot poistettiin ja ilmaisua selkiytettiin. Tiedonhallinta- osa-alueen nimeksi muutettiin tässä yhteydessä sisältöä paremmin kuvaava Informaatioteknologia ja kirjaaminen.

2 Osaamisvaatimukset

Kirjallisuuskatsauksen, asiantuntija-arvioinnin ja julkaistuihin osaamisvaatimukseen annettujen palautteiden tuloksena määriteltiin yleissairaanhoitajan osa-alueita yhteensä 13 ja 105 niihin sisältyvää osaamisvaatimusta. Osaamisvaatimusten määrä osaamiskategorioittain vaihtelee (n = 3–41) (Liite 1).

3 Yhteenveto

Sairaanhoitajatutkinnon osaamisvaatimusten kehittäminen on tärkeää, jotta koulutus vastaa työelämän muuttuvia tarpeita. Uudistuvaa osaamista edellyttävät muun muassa terveysalan muuttuvat työtehtävät, väestön ikääntyminen ja kasvava maahanmuutto (Kotila ym. 2016; Kangasniemi ym. 2018; STM 2017b). Osaamisvaatimusten määrittämisprosessin tulosten perusteella yleissairaanhoitajalle on määriteltävä kansallisesti ydinosaaminen aiemman tutkimuskirjallisuuden ja tulevaisuusorientoituneiden julkaisujen perusteella. Tarkoituksena on, että ammattikorkeakoulut integroivat nämä osaksi hoitotyön koulutusten opetussuunnitelmiaan ja siten

tavoitteena on sairaanhoitajakoulutuksen yhtenäistäminen Suomessa. Osaamisvaatimukset antavat myös työelämälle ajantasaista tietoa siitä, mitä osaamista valmistuvalta sairaanhoitajalta voidaan työhön tullessa edellyttää. Hankkeessa osaamisvaatimuksia on hyödynnetty koulutuksen aikaisen arvioinnin yhtenäistämiseksi tuottamalla klinisen ydinosaamisen osa-alueiden arviointimalli sekä Sairaanhoitajan ydinosaamisen (180 op) valtakunnallinen koe.

Sairaanhoitajan osaamisvaatimukset määrittävät opiskelijan ammatillisen asiantuntijuuden kehittymisen perustan. Tämän lisäksi sairaanhoitajakoulutuksen sisältöjä ja pedagogista toteutusta määrittävät ammattikorkeakoulututkinnon yhteiset kompetenssit. Yhteiset kompetenssit luovat perustan työelämässä toimimiselle, yhteistyölle ja asiantuntijuuden kehittymiselle. (Arene 2006).

Osaamisvaatimusten tuottaminen toteutettiin noudattaen hyvää tieteellistä käytäntöä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012) ja niistä on tehty asianmukaiset lähdeviittaukset, jotta lähteiden käyttö ja tutkijaryhmän ajattelu ovat selkeästi erotettavissa (Kylmä & Juvakka 2014). Katsausta varten tehtiin haku neljästä keskeisestä tietokannasta ja tutkimusten valintaprosessi toteutettiin vaiheittain käyttäen ennalta määriteltyjä sisäänotto- ja poissulkukriteerejä. EU:n alueella yleissairaanhoitajan kompetensseja ei ole paljon tutkittu, ja tiedonhaku tuotti vain 17 tutkimusta. Asiantuntijoiden kirjoittamat korkeatasoisista muut tulevaisuusorientoituneet julkaisut täydensivät katsausaineistoa (Polit & Beck 2012) hyvin.

Näyttää siltä, että erityisesti potilasturvallisuusosaamisen sisältöjä on tarpeen lisätä opetussuunnitelmiin ja integroida osaksi laadun kehittämistä hoitotyössä. Potilasturvallisuus on keskeistä hoitotyössä, koska turvallinen hoito on sekä potilaan oikeus, että laadukkaan ja taloudellisesti perustellun hoidon perusta. Vaikka potilasturvallisuuden opetusta on ollut jo pitkään sairaanhoitajakoulutuksessa, tietoa siitä, miten teoreettisissa opinnoissa saavutettu osaaminen siirtyy kliniseen työhön, ei ole tarpeeksi (Ironsides, McNelis & Ebricht 2014, Steven ym. 2014). Jos potilasturvallisuudelle ei ole omaa opintojaksoa (Langari ym. 2017), on mahdollista, että potilasturvallisuuden opettamisessa pitäydytään yksittäisissä asioissa, eikä teoriaa ja käytäntöä integroida riittävästi (Steven ym. 2014; Tella ym. 2016).

Eettisyys on aina ollut sairaanhoitajan työn perusta ja näyttää siltä, että sen merkitys korostuu jatkossa yhä enemmän, koska työtä tehdään monialaisissa potilas- ja asiakastilanteissa. Tämä edellyttää opiskelijoilta vahvaa itsetuntemusta, sitoutumista ammatin periaatteisiin sekä kykyä kyseenalaistaa väärä ja epäasiallinen toiminta. Tutkimuksissa onkin tuotu esiin, että hoitotyön opiskelijat kokevat vaikeaksi puuttua toisten epäasialliseen tai virheelliseen toimintaan (Doyle ym. 2015; Lukewich ym. 2015; Langari ym. 2017).

Informaatioteknologia ja kirjaaminen korostuvat yhä enemmän digitalisoituvissa terveyspalveluissa muun muassa tietosuojan ja sähköisten palvelujen käytettävyyden näkökulmasta. Esimerkiksi keskitetty asiakas- ja palveluohjaus, asiointin helppous ja matalan kynnyksen kontaktit edellyttävät terveyspalveluilta sujuvaa yhteistyötä siten, että palvelut ovat oikea-aikaisia ja ne toteutuvat asiakasta lähellä, myös sähköisin menetelmin (STM 2017b.) Toisaalta digitalisaatio lisää tiedonkulun riskejä ja edellyttää uuden tyyppistä osaamista kaikilta terveys- ja sosiaalialan toimijoilta esimerkiksi kirjaamisessa sekä hoidon prosessien hallinnassa (Saranto ym. 2018). Myös ohjauksen ja omahoidon tukemisen merkitys korostuvat tulevaisuudessa sairaanhoitajan työssä, kun kansalaiset toteuttavat omahoitoa entistä enemmän. Hyvinvointianalytiikan käyttöönotto edellyttää terveydenhuollon toimintakulttuurin muutosta (Sirkka 2018) ja myös uudenlaisia osaamisvaatimuksia sairaanhoitajalle.

Sairanhoitajan ammatillinen osaaminen on jatkuvasti kehittyvää ja siksi opiskelijan osaamisen kehittymistä tulee ohjata osaamisvaatimusten suuntaisesti. Sairanhoitajatutkinnolle on nyt tuotettu perustaa, jonka mukaan opetussuunnitelmia voidaan uudistaa. Kun osaamisvaatimukset on integroitu ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmiin ja valtakunnallinen 180 op laajuinen koe on otettu käyttöön, on tarpeen toteuttaa tutkimusta yleissairanhoitajan osaamisesta Suomessa. Jatkossa on tarpeen päivittää osaamisvaatimuksia ja niiden sisältöjä, kun lainsäädännön tai muiden määräysten kautta tulee lisäyksiä sairaanhoitajan osaamisvaatimuksiin.

Lähteet

Arene 2006. Suositus tutkintojen kansallisen viitekehysten (NQF) ja tutkintojen yhteisten kompetenssien soveltamisesta ammattikorkeakouluissa. http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_nqf.pdf. Viitattu: 17.04.2020.

Doyle P, VanDenKerkhof E G, Edge D S, Ginsburg L. & Goldstein D H. 2015. Selfreported patient safety competence among Canadian medical students and postgraduate trainees: a cross-sectional survey. *BMJ Quality & Safety* 24(2), 135–141.

Eriksson E, Korhonen T, Merasto M & Moisio E-L. 2015. Sairaanhoidajan ammatillinen osaaminen – Sairaanhoidajakoulutuksen tulevaisuus -hanke. Ammattikorkeakoulujen terveystieteiden verkosto ja Suomen sairaanhoitajaliitto ry. Porvoo.

EduPal-hanke. 2020. Hankkeen www-sivut.

<https://www.palliativisenkoulutuksenkehittaminen.fi/>. Viitattu 10.02.2020.

Euroopan Komissio 2013. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/55/EU ammattipätevyyden tunnustamisesta annetun direktiivin 2005/36/EY ja hallinnollisesta yhteistyöstä sisämarkkinoiden tietojenvaihtojärjestelmässä annetun asetuksen (EU) N:o 1024/2012 (IMI-asetus) muuttamisesta.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A32013L0055>. Viitattu: 10.02.2020

HITComp. 2018. Health Information Technology Competencies Tool. <http://hitcomp.org/>. Viitattu 22.4.2020.

Ironside P M, McNelis A M & Ebright P. 2014. Clinical Education in Nursing: Rethinking Learning in Practice Settings. *Nursing Outlook* 62(3), 185–191.

Kajander-Unkuri S, Salminen L, Saarikoski M, Suhonen R & Leino-Kilpi H. 2013. Competence areas of nursing students in Europe. *Nurse Education Today* 33(6), 625–632.

Kajander-Unkuri S. 2015. Nurse competence of graduating nursing students. Akateeminen väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja. *Annales Universitatis Turkuensis*. Sarja D osa 1158. Medica – Odontologia. Turun yliopisto.

<http://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/103403/AnnalesD1158Kajander-Unkuri.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Viitattu: 10.02.2020

Kajanus M, Iire A, Eskelinen T, Heinonen M & Hansen E. 2014. Business model design: new tools for business systems innovation. *Scandinavian Journal of Forest Research* 29(6), 603-614.

Kangasniemi M, Hippi K, Häggman-Laitila A, Kallio H, Kärki S, Kinnunen P, Pietilä A-M, Saarnio R, Viinamäki L, Voutilainen S & Waldén A. 2018. Optimoitu sote-ammattilaisten koulutus- ja osaamisuudistus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 39.

<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160883/39-2018-Optimoitu%20sote-osaaminen.pdf>. Viitattu: 10.02.2020

Kinnunen U-M, Liljamo P, Härkönen M, Ukkola T, Kuusisto A, Hassinen T & Moilanen K. 2020. FinCC-luokituskokonaisuuden käyttäjäopas FinCC 4.0 : versio 1.2 – Julkari Versio 1.2., tuotu julkariin aiemman version tilalle 29.4.2020. www.julkari.fi. Saatavilla:

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139267/FinCC%20opas%20ver%201.2%20FINAL_20200429.pdf?sequence=3&isAllowed=y Viitattu 25.5.2020.

Kotila J, Axelin A, Fagerström L, Flinkman M, Heikkinen K, Jokiniemi K, Korhonen A, Meretoja R & Suutarla A. 2016. Sairaanhoidajien uudet työnkuvat – laatua tulevaisuuden sote palveluihin. Sairaanhoidajaliitto.

<https://sairaanhoitajat.fi/wp-content/uploads/2016/04/Laajavastuinen-sairaanhoitaja-muuttaa-sote-palveluita.pdf>. Viitattu: 10.02.2020

Kylmä J & Juvakka T. 2014. Laadullinen terveystutkimus. Edita Publishing Oy, Helsinki.

Langari M N M, Tella S, Smith N-J & Turunen H. 2017. Self-assessment of patient safety competence: a questionnaire survey of final year British and Finnish pre-registration nursing students. *International Journal of Caring Sciences* 19(3), 1212–1223.

Lukewich J, Edge D S, Tranmer J, Raymond J, Miron J, Ginsburg L, VanDenKerkhof E. 2015. Undergraduate baccalaureate nursing students' self-reported confidence in learning about patient safety in the classroom and clinical settings: an annual cross-sectional study (2010-2013). *International Journal of Nursing Studies* 52(5), 930–938.

Polit D F & Beck C T. 2012. *Nursing research: generating and assessing evidence for nursing practice*. 9. painos. Wolters Kluwer Health. Lippincott Williams & Wilkins. Pennsylvania.

Sairaanhoitajat (julk.) 2015. Sairaanhoitajaliiton sähköisten terveystalvelujen strategia vuosille 2015-2020. Sairaanhoitajaliiton raportti. Julkaistu 10/2015.

https://sairaanhoitajat.fi/wp-content/uploads/2016/01/S%C3%84HK%C3%96ISET_TERVPALV_STRATEGIA.pdf. Viitattu: 10.02.2020

Salminen L & Leino-Kilpi H. 2018. Fokuksessa sairaanhoitajan osaaminen. *PRO terveys* 4/2018, 8–9.

Saranto K, Kivekäs E, Palojoki S, Kinnunen U-M, Sjöblom O & Suomi R. 2018. Tiedonkulun vaikutus SOTE- palvelujen maineeseen. *KAKS-Kunnallisalan kehittämissäätö*.

Sirkka A (toim.) 2018. From big data to my health – data analytics as a tool for human-driven well-being. *Sitra studies* 141. Helsinki.

<https://www.sitra.fi/julkaisut/big-data-myhealth/>

Steven A, Magnusson C, Smith P, Pearson P H. 2014. Patient safety in nursing education: contexts, tensions and feeling safe to learn. *Nurse Education Today* 34(2), 277–284.

SotePeda 24/7 -hanke. 2020. Hankkeen www-sivut.

<http://sotepeda247.fi/>. Viitattu 10.02.2020.

STM 2017a. Palliatiivisen hoidon ja saattohoidon järjestäminen. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:44.

https://stm.fi/documents/1271139/5933711/RAPORTTI_Palliatiivisen+hoidon+ja+saattohoidon+j%C3%A4rjest%C3%A4minen.pdf/b3877884-2344-44e4-bc05-f0d12785c1c0. Viitattu: 10.02.2020

STM 2017b. Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Valtioneuvoston periaatepäätös. Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategia 2017–2021. Julkaisuja 2017:9. Helsinki: STM.

STM ja Kuntaliitto (julk.) 2014. Tieto hyvinvoinnin ja uudistuvien palvelujen tukena. Sote-tieto hyötykäyttöön -strategia 2020. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Kuntaliitto. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy, Tampere.

<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/70321>. Viitattu: 10.02.2020

Tella S, Smith Nancy-Jane, Partanen P. & Turunen H. 2016. Work placements as learning environments for patient safety: Finnish and British preregistration nursing students' important learning events. *Journal of Vocational Education & Training* 68(1), 51–69.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki.
 Tutkimuseettinen neuvottelukunta. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf.
 Viitattu: 10.02.2020

WHO. 2020. State of the World's Nursing Report – 2020. <https://www.who.int/publications-detail/nursing-report-2020>. Viitattu: 13.5.2020.

LIITE 1

OSAAMISVAATIMUKSET JA NIIDEN SISÄLLÖT	
Ammatillisuus ja eettisyys	
1) Osaa työskennellä hoitotyön arvojen, eettisten periaatteiden ja ohjeiden mukaisesti sekä osaa arvioida niiden toteutumista päivittäisessä työskentelyssä.	Kajander-Unkuri ym. 2013; Nilsson ym. 2014; EFN 2015; Eriksson ym. 2015; Gardulf ym. 2016; 2019; Theander ym. 2016; Tommasini ym. 2017
• Omaa valmiudet ammatilliseen työskentelyyn	Tommasini ym. 2017
• Hoitotyön filosofiset perusteet	Eriksson ym. 2015
• Hoitotyön arvot, periaatteet sekä eettiset ohjeet	ETENE 2000
• Autonomia ja itsemääräämisoikeus	EFN 2015, Eriksson ym. 2015
• Ihmisarvo ja ihmisoikeudet	Eriksson ym. 2015; Kuokkanen ym. 2016
• Eettisten ongelmien tunnistaminen ja käsittely	Eriksson ym. 2015
2) Osaa työskennellä voimassa olevan lainsäädännön ja informaatio-ohjauksen mukaisesti.	Nilsson ym. 2014; Eriksson ym. 2015; Gardulf ym. 2016; 2019; Theander ym. 2016
• Terveysthuoltoa ohjaava ajankohtainen lainsäädäntö	Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994
• Terveysthuoltoa koskeva normi-, resurssi- ja informaatio-ohjaus	Wilskman & Lähteenmäki 2010
3) On omaksunut sairaanhoitajan ammatti-identiteetin ja sitoutunut palveluammattin periaatteisiin.	Eriksson ym. 2015; Kangasniemi ym. 2018
• Sairanhoitajan ammatti ja sen erityispiirteet	Valtioneuvoston asetus tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehuksesta 120/2017)
• Palveluammattin periaatteet	Kangasniemi ym. 2018
4) Kykenee työskentelemään hoitotyössä asiantuntijan roolissa ja vastaamaan työskentelynsä seurauksista.	Kuokkanen ym. 2016
• Asiantuntijuus hoitotyössä	Kuokkanen ym. 2016
• Vastuu ja vastuullisuus hoitotyössä	Kuokkanen ym. 2016
• Oman osaamisen ja ammattiryhmien työn ja rajojen tunteminen	Kangasniemi ym. 2018; EPF 2018a
5) Kykenee arvioimaan ja kehittämään omaa osaamistaan.	Kajander-Unkuri et al. 2013; EFN 2015

• Osaamisen itsearviointi, kehittäminen ja markkinointitaito	Valtioneuvoston asetus tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehuksesta 120/2017; Kangasniemi ym. 2018
6) Oma valmiudet puuttua epäammattilliseen työskentelyyn.	Nilsson ym. 2014; Gardulf ym. 2016; 2019; Theander ym. 2016
• Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten ammattieettiset ohjeet	Tommasini ym. 2017
• Kollegiaalisuus hoitotyössä	Eriksson ym. 2015
7) Tunnistaa jaksamisensa rajat, osaa hakea tukea ja käyttää saatavilla olevia tukimuotoja.	Mäkisalo-Ropponen 2014
• Työhyvinvointi ja sen tukeminen	Mäkisalo-Ropponen 2014
8) Ymmärtää sairaanhoitajan urakehitysmahdollisuudet.	Eriksson ym. 2015
• Asiantuntijuustoimintamalli	STM 2018
• Osaamisen ja urakehityksen suunnittelu	Kangasniemi ym. 2018
• Urakehitysmahdollisuudet	Eriksson ym. 2015
9) Osaa noudattaa työturvallisuusohjeita	EFN 2015, Työturvallisuuslaki 2002/738.
• Ergonomia hoitotyössä	EFN 2015
• Uhka- ja vaaratilanteiden ehkäisy, sekä riskien tunnistaminen ja hallinta	EFN 2015; Eriksson ym. 2015
• Terävien instrumenttien asianmukainen käsittely	Valtioneuvoston asetus terävien instrumenttienaiheuttamien tapaturmien ehkäisemisestä terveydenhuoltoalalla 317/2013.
• Säteilyturvallisuus	Säteilylaki 859/2018
Asiakaslähtöisyys	
1) Arvostaa asiakasta/ potilasta ja kohtaa hänet oman elämänsä asiantuntijana ja toimijana.	Suhonen & Stolt 2017
• Inhimillinen ja arvostava kohtaaminen	Gardulf ym. 2016; 2019
• Asiakkaan/potilaan osallisuus ja sen edistäminen	Suhonen & Stolt 2017
• Läheisten hoitoon osallistumisen tukeminen	Ehrenberg et al. 2016; Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992, Mattila 2011
• Asiakkaan voimavarojen tukeminen	Mattila 2011
2) Osaa kohdata haavoittuvat asiakasryhmät hoitotyössä.	Ehrenberg ym. 2016; Tuominen ym. 2017
• Haavoittuvat asiakasryhmät	Ehrenberg ym. 2016; Tuominen ym. 2017
• Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja syrjimättömyys	Ulfvarson & Oxelmark 2012
3) Osaa kohdata eri kulttuureista tulevia asiakkaita/ potilaita yksilöllisesti.	Eriksson ym. 2015
• Yksilöllinen hoitotyö	Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992; Suhonen & Stolt 2017
• Kulttuuritausta asiakkaan kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa	Gardulf ym. 2016; 2019; Nygårdh ym. 2017

Kommunikointi ja moniammatillisuus	
1) Osaa viestiä ammatillisesti.	Kajander-Unkuri ym. 2013; Kajander-Unkuri 2015; Numminen ym. 2016; Kuokkanen ym. 2016; Flinkman ym. 2017
• Tavoitteellinen ja tilanteenmukainen viestintä	O’Harra 2014; Van den Bulcke ym. 2016; Andre ym. 2017
• Assertiivisuus viestinnässä	Doherty ym. 2016; Andre ym. 2017
2) Kykenee ammatilliseen ja hoidolliseen vuorovaikutukseen eri-ikäisten ja eri taustaisten asiakkaiden/ potilaiden sekä heidän läheistensä kanssa.	Kajander-Unkuri et al. 2013; Nilsson ym. 2014; Gardulf ym. 2016; 2019; Theander ym. 2016
• Kognitiiviset ja emotionaaliset viestintätaidot	Pagano ym. 2015; Kaya ym. 2017; Sanchez ym. 2018
• Asiakasta kunnioittava vuorovaikutus	Wangesteen ym. 2015; Doherty ym. 2016; Gardulf ym. 2016; 2019
• Luottamusta herättävä ja voimaannuttava vuorovaikutus	Pagano ym. 2015; Moe ym. 2017
• Kosketus osana vuorovaikutusta	Pagano ym. 2015
• Viestintä eri ikäisten ja erilaisten asiakkaiden kanssa	Ruesch 2015; Lewis ym. 2017; King-Shier 2018
• Potilasturvallisuutta ylläpitävä vuorovaikutus asiakkaan ja hänen läheistensä kanssa	Pagano ym. 2015
• Asiakaslähtöinen vuorovaikutus	Lipponen 2014; Kangasniemi ym. 2018
3) Kykenee itsenäiseen viestintään ja vuorovaikutukseen kotimaisella, toisella kotimaisella ja vähintään yhdellä vieraalla kielellä.	Asetus ammattikorkeakoulusta 1129/2014; Valtioneuvoston asetus tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä 120/2017
• Suomi, Ruotsi ja vieras kieli	Asetus ammattikorkeakoulusta 1129/2014; Valtioneuvoston asetus tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä 120/2017
4) Ymmärtää oman ja toisten sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten vastuut sekä hallitun ja joustavan työnjaon merkityksen asiakkaan/ potilaan kokonaisuhoiton toteuttamisessa.	Kangasniemi ym. 2018
• Terveys- ja sosiaalialan ammattilaisten roolit ja vastuut asiakkaiden hoidossa palveluketjun eri vaiheissa	Van den Bulcke ym. 2016; Doherty ym. 2016; Tuomela ym. 2017; Jolanki ym. 2017
• Hoitotyön asiantuntijana työskentely	Castren ym. 2017; Valtioneuvoston asetus tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä 120/2017; Moe ym. 2017
5) Osaa työskennellä monialaisissa työryhmissä ja toimintaympäristöissä sekä verkostoissa hyvien työyhteisötaitojen mukaisesti.	Kangasniemi ym. 2018
• Emotionaalinen älykkyys vuorovaikutuksessa.	Einhellig ym. 2015; Foster ym. 2017; Kaya ym. 2017; Cleary ym. 2018

• Tiimi- ja monialainen yhteistyö.	Van den Bulcke ym. 2016; Yuksel & Unver 2016; Lanz ym. 2017
Terveyden edistäminen	
1) Osaa soveltaa ajankohtaista terveyden edistämisen tutkimustietoa ja muuta näyttöä asiakas/potilastyössä.	EFN 2015
• Terveyden ja sairauden periaatteet	Euroopan komissio 2005; EFN 2015
• Kansanterveys, terveyden edistäminen ja preventio, perusterveydenhuolto	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• Terveyden edistämisen normi-, resurssi- ja informaatio-ohjaus	Melkas 2010
• Terveyden edistämisen etiikka	Eriksson ym. 2015
2) Tunnistaa asiakkaidensa/ potilaidensa terveydellisiä riskitekijöitä ja osaa kohdentaa varhaista tukea sitä tarvitseville.	EFN 2015
• Elintapojen yhteydet terveyteen	Eriksson ym. 2015
• Elintapojen riskikäyttäytymisen ja tapaturmariskien ehkäisy	Eriksson ym. 2015; Iglesias-Parra ym.2015
• varhainen tunnistaminen	Eriksson ym. 2015; Iglesias-Parra ym. 2015
• tuen kohdentaminen tukea tarvitseville	Eriksson ym. 2015
• Toimintakyvyn arviointi	Eriksson ym. 2015
• Hyvinvointianalytiikka terveyden rekisteri- ja tilastotietojen käytössä	Sirkka 2018
3) Osaa suunnitella ja toteuttaa terveyden ja toimintakyvyn edistämisen interventioita yksilöille ja ryhmille asiakkaiden/ potilaiden kanssa ja moniammatillisessa yhteistyössä.	Eriksson ym. 2015
• Näyttöön perustuva terveyden ja toimintakyvyn edistäminen ja kuntoutus	Eriksson ym. 2015
• Terveyttä edistävä opetus	Euroopan komissio 2013; EFN 2015; Iglesias-Parra et al. 2015; Fuentes-Pumarola ym. 2016
• Terveellisiin elämäntapoihin ja itsehoitoon kannustaminen tukemalla ennaltaehkäiseviä käyttäytymismuotoja ja sitoutumista hoitoon	Fuentes-Pumarola ym. 2016
• Yhteisön terveyden kehittäminen	Iglesias-Parra ym. 2015
• Yleisvaarallisten tartuntatautien torjunta	Tartuntatautilaki 1227/2016
• Rokotukset	Eriksson ym. 2015; Sulosaari 2016
• Terveyden edistämisen seuranta ja arviointi	Eriksson ym. 2015
4) Tunnistaa olemassa olevia ja uusia terveysuhkia sekä osaa tuoda ne osaksi asiakkaiden/ potilaiden terveyden edistämistä.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• Terveyden ja hyvinvoinnin ongelmien ennakointi	Tuominen ym. 2017
• Tekoälyn mahdollisuudet terveyden edistämässä	Linturi & Kuusi 2018
Johtaminen ja työntekijäosaaminen	

1) Osaa priorisoida työtehtäviään joustavasti tilanteen mukaan.	Kajander-Unkuri ym. 2014a; Kajander-Unkuri 2015; Numminen ym. 2016; Kuokkanen ym. 2016; Flinkman ym. 2017
• Toiminnan priorisointi ja organisointi	Wangensteen ym. 2012; Kajander-Unkuri ym. 2014a; Numminen ym. 2016; Kuokkanen ym. 2016; Flinkman ym. 2017
• Itsensä johtaminen ja tilanne johtaminen	Valtioneuvoston asetus tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä 120/2017; Kangasniemi ym. 2018
2) Osaa motivoida työyhteisönsä jäseniä ja antaa sekä ottaa vastaan palautetta.	Nilsson ym. 2014; Gardulf ym. 2016; 2019; Theander ym. 2016.
• Palautteen antaminen ja vastaanottaminen	Nilsson ym. 2014
• Tiimin toiminnan johtaminen työvuorossa	Wangensteen 2012; Kajander-Unkuri 2014a; Numminen ym. 2016; Kuokkanen ym. 2016; Flinkman ym. 2017
3) Osaa työskennellä kustannustietoisesti, ympäristön huomioiden ja kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti.	Nilsson ym. 2014; Gardulf ym. 2016; 2019; Theander ym. 2016.
• Kestävä kehitys	Kangasniemi ym. 2018
• Materiaalien käyttö, kierrättäminen ja hävittäminen	Kangasniemi ym. 2018
• Kustannustietoisuus ja taloudellinen toiminta	Eriksson ym. 2015, Kangasniemi ym. 2018
4) Osaa ohjata opiskelija- ja työtovereita.	Kangasniemi ym. 2018
• Perehdytys	Kangasniemi ym. 2018
• Mentorointi	Kangasniemi ym. 2018
• Opiskelijaohjaus	Eriksson ym. 2015, Kangasniemi ym. 2018
5) Kykenee kehittämään ja muuttamaan työskentelyään sosiaali- ja terveydenhuollon muutosten mukaisesti.	Kangasniemi ym. 2018
• Elinikäinen oppiminen	Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994; Valtioneuvoston asetus tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä 120/2017; Kangasniemi ym. 2018, STM 2018
• Työyhteisötaidot	Kangasniemi ym. 2018
Informaatioteknologia ja kirjaaminen	
1) Osaa tietojen luomisessa, käytössä, säilyttämisessä ja hävittämisessä noudattaa sosiaali- ja terveydenhuollon tietosuoja- ja turvallisuusvaatimuksia sekä niitä ohjaavia säädöksiä.	HITComp 2018; Tietosuojalaki 2018/1050 Kuusisto-Niemi ym. 2018
• Tietosuoja ja -turva ja niihin liittyvä lainsäädäntö	Tietosuojalaki 2018/1050;
• EU:n yleinen tietosuoja-asetus ja direktiivi	Euroopan komissio 2016a, 2016b

• Tietosuojalaki L 2018/1050	
• Tietosuoja ja –turva erilaisissa asiakkaan/potilaan hoidon ympäristöissä	Viestintävirasto 2019; Laki sähköisen viestinnän palveluista L 2014/917.
• Asiakkaan tuottaman terveys- ja hyvinvointitiedon hallinnan prosessi tiedon keruusta sen jakamiseen ja hyödyntämiseen	HITComp 2018; Tietosuojalaki L 2018/1050
2) Osaa kirjata tarkoituksenmukaisesti asiakkaan/ potilaan hoitoprosessin ja arvioida potilastietojärjestelmään kirjatun tiedon ajantasaisuutta, yhdenmukaisuutta ja laatua.	HITComp 2018; Kuusisto 2018; Mykkänen 2019
• Hoitoprosessi ja hoitotyön prosessi	Liljamo 2018
• Rakenteinen hoitokertomustieto	Mykkänen 2019
• Reaaliaikaisen tiedon tuottamisenmerkitys asiakaskontaktissa	Mykkänen 2019
• Tuotetun tiedon arviointi ja hyödyntäminen	Kuusisto 2018, Mykkänen 2019
• Tiedon laadun ja vaikuttavuuden arviointi	Liljamo 2018; Jokinen & Virkkunen 2018
3) Osaa käyttää asiakkaan/ potilaan hoitotyön kirjaamisessa hoitotyön prosessia; arvioida asiakkaan/ potilaan hoitotyön (hoidon) tarvetta käyttäen hoidon tarveluokitusta (SHTaL), suunnitella ja toteuttaa hoitoa käyttäen hoitotyön toimintoluokitusta (SHToL) ja arvioida hoidon tulosta käyttäen hoidon tulosluokitusta (SHTuL) sekä tuottaa hoitotyön yhteenvedon.	HITComp 2018; Kinnunen ym. 2019, Kuusisto 2018;
• Asiakaslähtöinen hoidon suunnittelu, toteutus ja arviointi	Jokinen & Virkkunen 2018; Kuusisto 2018
• Hoidon eri luokitusten käyttö ja vapaan tekstin kirjaaminen	Jokinen & Virkkunen 2018; Kuusisto 2018
• FinCC-luokituskokonaisuus (SHTaL, SHToL, SHTuL)	Kinnunen ym. 2019; Kuusisto 2018
4) Osaa käyttää terveydenhuollon informaatioteknologiaa, sähköisiä tietokantoja ja raportointityökaluja.	HITComp 2018; Mykkänen 2019
• Asiakas- ja potilastietojärjestelmät, hoitokertomus sekä toiminnanohjausjärjestelmät	Mykkänen 2019
• Vuorovaikutuskanavat asiakkaan etähoidossa ja henkilökunnan kommunikaatiossa	Mykkänen 2019
• Asiakkaan hoidossa tarvittavat hyvinvointi- ja terveysteknologialaitteet	Reponen ym. 2018; Mykkänen 2019
• Erilaiset raportointityökalut, niiden käyttö ja hyödyntäminen	Mykkänen 2019
• Omatietovaranto	Hyppönen ym. 2018a; Reponen ym. 2018
5) Osaa noudattaa nettietikettiä, sähköposteja koskevia sääntöjä ja menettelyjä sekä toimia sosiaalisessa mediassa hoitotyön ammattilaisena.	HITComp 2018
• Sosiaalinen media ja verkkopalvelut ammattilaisen näkökulmasta	Sairaanhoitajaliitto2014; Sairaanhoitajaliitto2015

• Terveysthuollon sähköisten tietopalveluiden turvallinen käyttö	Tietosuojalaki 2018/1050
• Tietosuojalainsäädäntö	Tietosuojalaki 2018/1050
Ohjaus- ja opetusosaaminen sekä omahoidon tukeminen	
1) Osaa arvioida asiakkaan/ potilaan tarpeet, voimavarat sekä oman vastuun ohjauksen suunnittelussa ja omahoidossa.	Nilsson ym. 2014; Gardulf ym. 2016; 2019; Theander ym. 2016.
• Potilaan voimavarojen arviointi, tukeminen ja asioiden ajaminen	Nilsson ym. 2014; 2018, Gardulf ym. 2016; 2019; Theander ym. 2016; Doherty ym. 2016
• Potilaslähtöisyys	STM 2017b
• Paljon palvelua tarvitsevien tunnistaminen	Tuominen ym. 2017
2) Osaa suunnitella toteuttaa ja arvioida yksilö- ja ryhmäohjausta yhdessä asiakkaan/ potilaan ja muiden asiantuntijoiden kanssa.	Eriksson ym. 2015
• Potilasohjauksen toteuttamisedellytykset	Lipponen 2014
• Tiedollinen, sosiaalinen ja emotionaalinen ohjaus	Wangesteen ym. 2015; Doherty ym. 2016
• Potilaan taustatekijät ohjausta säätelevinä tekijöinä	Ruesch 2015; Wangesteen ym. 2015
• Digitaalinen ohjaus	Yli-Uotila ym. 2016
• Ohjausosaamisen kehittäminen	Lipponen 2014
3) Osaa käyttää asiakas/ potilaslähtöisiä opetus- ja ohjausmenetelmiä.	Nilsson ym. 2014; Eriksson ym. 2015; Gardulf ym. 2016; 2019; Theander ym. 2016
• Ohjausmenetelmien potilaslähtöinen ja monipuolinen käyttö; suullinen ja kirjallinen ohjaus, demonstrointi, puhelin- ja audiovisuaalinen ohjaus, ryhmäohjaus ja yksilöohjaus	Lipponen 2014
• Erilaisten potilaiden ohjaus	Lor ym. 2016
4) Osaa arvioida ohjauksen tuloksia yhdessä asiakkaan/ potilaan, läheisten ja terveydenhuollon henkilöstön kanssa.	Kajander-Unkuri ym. 2014a; Kajander-Unkuri 2015; Numminen ym. 2016; Kuokkanen ym. 2016; Flinkman ym. 2017
• Ohjauksen vaikuttavuus, laatu ja riittävyys	Nilsson ym. 2014; 2018; Wangesteen ym. 2015
5) Osaa suunnitella, toteuttaa ja arvioida asiakkaan/ potilaan omahoitoa tukevaa ohjausta pedagogisesti ja eettisesti perustellen.	Eriksson ym. 2015
• Ohjaamista tukeva lainsäädäntö	Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992/785
• Ohjauksen eettisyys	Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992/785
• Asiakkaan ohjauksen näyttöön perustuva tietosisältö.	Flanders 2018.
• Asiakkaan ohjauksen näyttöön perustuvat pedagogiset menetelmät.	Lipponen 2014
6) Osaa tukea asiakasta/ potilasta ja läheisiä hoitoon sitoutumisessa.	Nilsson ym. 2014; Gardulf ym. 2016; 2019; Theander ym. 2016

• Hoitoon sitoutuminen ja potilaan hoitoon osallistuminen	Lipponen 2014; Ruggiano ym. 2016; Nygårdh ym. 2017; Ehrenberg ym. 2016; Suhonen & Stolt 2017
• Potilaan motivointi omahoitoon ja hallinnan tunteen vahvistaminen	Nilsson ym. 2014;2018
• Läheisten ohjaaminen asiakkaan hoidossa ja hoitoon sitoutuminen	Wangesteen ym. 2015
• Vuorovaikutus asiakkaan omahoidon tukena	Ruggiano ym. 2016
7) Tuntee asiakkaan/ potilaan hoitopolun ja osaa palveluohjaamisen perusteet.	Kangasniemi ym. 2018
• Palveluohjaaminen prosessina ja hoitotyön toimintatapana.	STM 2017a
• Suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus ohjaamisessa	Wehner ym. 2016
Kliininen hoitotyö	
1) Osaa vastata asiakkaan/ potilaan tarpeisiin suunnittelemalla, toteuttamalla ja arvioimalla sopivan ja yksilöllisen hoidon yhteistyössä asiakkaan/ potilaan, läheisten ja muiden sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kanssa.	EFN 2015
• Hoitotyön prosessi (tarpeen määrittäminen, hoitotyön diagnoosi, hoitotyön suunnittelu, interventioiden toteutus ja tulosten arviointi)	ICN 2003; Nilsson ym. 2014; Blazun ym. 2015; EFN 2015; Gardulf ym. 2016; 2019; Theander ym. 2016; Tommasini ym. 2017
2) Osaa käyttää erilaisia hoitotyön menetelmiä asiakkaan/ potilaan psykososiaalisessa tukemisessa.	EFN 2015; Kinnunen ym. 2019
• Hoitotyön menetelmät	ICN 2003; Kinnunen ym. 2019
• Psykososiaaliset menetelmät	Kinnunen ym. 2019
3) Hallitsee tiedot ja taidot hoitotyössä tarvittavista keskeisistä toimenpiteistä osana asiakkaan/ potilaan kokonaisuhoitoa.	Kajander-Unkuri ym. 2014a; Kajander-Unkuri 2015; Numminen ym. 2016; Kuokkanen ym. 2016; Flinkman ym. 2017
• Kliinisen hoitotyön tavallisimmat toimenpiteet	ICN 2003; Kinnunen ym. 2019
4) Hallitsee tiedot ja taidot hoitotyössä tarvittavista keskeisistä diagnostisista tutkimuksista osana asiakkaan/ potilaan kokonaisuhoitoa.	Eriksson ym. 2015
• Kliinisen hoitotyön tavallisimmat diagnostiset tutkimukset	Eriksson ym. 2015
5) Hallitsee infektioiden torjunnan periaatteet ja osaa soveltaa tietojaan toteuttaessaan infektioiden torjuntaa.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• Mikrobiologia	EFN 2015
• Aseptiikka	EFN 2015
• Käsihygieniä ja tavanomaiset varotoimet	ICN 2003; Kajander-Unkuri ym. 2014b; Nilsson ym. 2014; Gardulf ym. 2016; 2019; Theander ym. 2016; THL 2018b
• Varotoimiluokat	THL 2018c

6) Osaa soveltaa tietoja anatomiasta ja fysiologiasta, patofysiologiasta, soveltavasta farmakologiasta sekä lääkehoidon toteuttamisesta suunnitellessaan, toteuttaessaan ja arvioidessaan lääkehoitoa eri sairauksien hoidossa.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• Farmakologian perusteet (farmakokinetiikka, farmakodynamiikka ja toksikologia)	EFN 2015; Sulosaari 2016
• Tavallisimmat lääkeaineryhmät ja niiden käyttöalueet, vaikutusmekanismit ja antotavat	EFN 2015; Sulosaari 2016
• Lääkkeiden terapeuttiset, haittavaikutukset ja yhteisvaikutukset, yhteisvaikutusmekanismit	EFN 2015; Sulosaari 2016
• Lääkehoidon vaikutusten seuranta, kirjaaminen, lääkehoidon tarkistus ja arviointi	Kajander-Unkuri ym. 2014b; EFN 2015; Sulosaari 2016
• Lääkehoidon toteuttaminen eri antoreittejä käyttäen	EFN 2015; Sulosaari 2016
7) Osaa soveltaa tietoja anatomiasta ja fysiologiasta, patofysiologiasta, soveltavasta farmakologiasta sekä lääkehoidon toteuttamisesta suunnitellessaan, toteuttaessaan ja arvioidessaan erilaisten asiakas-/ potilasryhmien turvallista lääkehoitoa.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• Soveltava farmakologia (lääkehoito eri potilasryhmillä, eri-ikäisillä potilailla)	EFN 2015; Sulosaari 2016
• Itselääkitys	Sulosaari 2016
• Verensiirto	Kajander-Unkuri ym. 2014b; Sulosaari 2016
• Lääkehoitoteknologia	Sulosaari 2016
• Lääkelaskenta	Kajander-Unkuri ym. 2014b; Sulosaari 2016
8) Hallitsee lääkehoitoon liittyvän lainsäädännön ja informaatio-ohjauksen.	Sulosaari 2016
• Lääkehoitoa ohjaava säädösperusta	Sulosaari 2016
• Sairaanhoidajan rooli, tehtävät ja vastuu lääkehoidossa	Sulosaari 2016
• Lääkehoitosuunnitelma	Sulosaari 2016
9) Hallitsee tiedot ihmiskehon elinjärjestelmien rakenteesta, toiminnasta ja säätelystä ja niiden taustalla olevista tekijöistä.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• Ihmisen anatomia ja fysiologia	Euroopan komissio 2005; 2013; EFN 2015
10) Ymmärtää sairauksien syntymekanismit ja niiden aiheuttamat muutokset elimistössä.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• Tautioppi ja patofysiologia	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
11) Osaa soveltaa eri ikä- ja kohderyhmille suunnattuja ravitsemus- ja hoitosuosituksia kansansairauksien ehkäisyssä ja hoidossa.	Eriksson ym. 2015
• Kansalliset, eri ikäryhmille kohdistetut ravitsemussuositukset	Evira 2010a; Evira 2010b; Evira 2014
• Ravitsemussuosituksen sisällön soveltaminen potilaan/ asiakkaan arjen ruokavalinnoissa ja ruokailutilanteissa	Evira 2010a; Evira 2010b; Evira 2014

<ul style="list-style-type: none"> • ravitsemushoidon ja ennaltaehkäisevän ravitsemusneuvonnan toteutus Käypä hoito -suositusten mukaisesti 	Lihavuus (aikuiset): Käypä hoito -suositus 2013; Lihavuus (lapset): Käypä hoito -suositus 2013; Raskausdiabetes: Käypä hoito -suositus 2013; Kohonnut verenpaine: Käypä hoito -suositus 2014; Dyslipidemiat: Käypä hoito -suositus 2017; Insuliininpuutosdiabetes: Käypä hoito -suositus 2018; Tyypin 2 diabetes: Käypä hoito -suositus 2018; Keliakia: Käypä hoito -suositus 2018
12) Osa integroida ravitsemushoitoa ja -ohjausta osaksi kokonaisvaltaista hoitotyötä yhdessä monialaisen asiantuntijaverkoston kanssa.	Eriksson ym. 2015
<ul style="list-style-type: none"> • Ravitsemushoidon merkitys ja suunnitelmallinen toteutus asiakkaan/ potilaan hoidossa 	Lihavuus (aikuiset): Käypä hoito -suositus 2013; Lihavuus (lapset): Käypä hoito -suositus 2013; Raskausdiabetes: Käypä hoito -suositus 2013; Kohonnut verenpaine: Käypä hoito -suositus 2014; Dyslipidemiat: Käypä hoito -suositus 2017; Insuliininpuutosdiabetes: Käypä hoito -suositus 2018; Tyypin 2 diabetes: Käypä hoito -suositus 2018; Keliakia: Käypä hoito -suositus 2018
<ul style="list-style-type: none"> • Ravitsemushoidon tarpeen tunnistaminen 	Lihavuus (aikuiset): Käypä hoito -suositus 2013; Lihavuus (lapset): Käypä hoito -suositus 2013M Raskausdiabetes: Käypä hoito -suositus 2013; Kohonnut verenpaine: Käypä hoito -suositus 2014; Dyslipidemiat: Käypä hoito -suositus 2017; Insuliininpuutosdiabetes: Käypä hoito -suositus 2018; Tyypin 2 diabetes: Käypä hoito -suositus 2018; Keliakia: Käypä hoito -suositus 2018
<ul style="list-style-type: none"> • Yleisimmät erityisruokavaliot 	Insuliininpuutosdiabetes: Käypä hoito -suositus 2018; Tyypin 2 diabetes: Käypä hoito -suositus 2018; Keliakia: Käypä hoito -suositus 2018; Ruokavirasto 2019
<ul style="list-style-type: none"> • Potilaan/asiakkaan energian ja ravintoaineiden tarpeen arviointi 	Lihavuus (aikuiset): Käypä hoito -suositus 2013; Lihavuus (lapset): Käypä hoito -suositus 2013; Raskausdiabetes: Käypä hoito -suositus 2013; Kohonnut verenpaine: Käypä hoito -suositus 2014; Dyslipidemiat: Käypä hoito -suositus 2017; Insuliininpuutosdiabetes: Käypä hoito -suositus 2018; Tyypin 2 diabetes: Käypä

	hoito -suositus 2018; Keliakia: Käypä hoito -suositus 2018; THL 2018a
13) Osaa arvioida asiakkaan/ potilaan ravitsemustilaa ja tunnistaa vajaaravitsemusriskissä olevan asiakkaan/ potilaan.	VNR 2019; Kinnunen ym. 2019
<ul style="list-style-type: none"> • Painon seurantatiedot osana kokonaihoitoa 	Lihavuus (aikuiset): Käypä hoito -suositus 2013; Lihavuus (lapset): Käypä hoito -suositus 2013; Raskausdiabetes: Käypä hoito -suositus 2013; Kohonnut verenpaine: Käypä hoito -suositus 2014; Dyslipidemiat: Käypä hoito -suositus 2017; Insuliinipuutosdiabetes: Käypä hoito -suositus 2018; Tyypin 2 diabetes: Käypä hoito -suositus 2018; Keliakia: Käypä hoito -suositus 2018
<ul style="list-style-type: none"> • Ravitsemustilaa mittaavat testit sekä niiden tulosten tulkinta ja soveltaminen hoidossa 	Evira 2010a
<ul style="list-style-type: none"> • Potilaan ravinnon saanti, ruuan- ja nesteenkulutuksen seuranta ja yksilöllinen tarvearvio 	Evira 2010b; THL 2018a
<ul style="list-style-type: none"> • Energia- ja proteiinitarpeen sekä ravintolisien ja suojaravintoaineiden yksilöllinen tarvearvio 	Evira 2010b; THL 2018a
14) Osaa haavanhoidon periaatteet ja osaa soveltaa tietojään toteuttaessaan kroonisen haavan hoitoa	Kielo ym. 2019
<ul style="list-style-type: none"> • Ihon rakenne, toiminta ja verenkierto sekä haavan paranemisprosessi 	Kielo ym. 2019
<ul style="list-style-type: none"> • Kroonisten haavojen haavatyypit 	Kielo ym. 2019
<ul style="list-style-type: none"> • Haavan etiologia ja ennaltaehkäisy 	Kielo ym. 2019
<ul style="list-style-type: none"> • Haavan paikallishoito, haavan paraneminen ja sen arviointi 	Kajander-Unkuri ym. 2014b; Kielo ym. 2019; Kinnunen ym. 2019
15) Osaa tunnistaa, arvioida ja hoitaa asiakkaan/ potilaan Kipua	Hotus 2013; Kipu. Käypä hoito -suositus 2017
<ul style="list-style-type: none"> • Kivun mekanismit 	Hotus 2013; Kipu. Käypä hoito -suositus 2017
<ul style="list-style-type: none"> • Kivun tunnistaminen 	Hotus 2013; Kajander-Unkuri ym. 2014b; Kipu. Käypä hoito -suositus 2017
<ul style="list-style-type: none"> • Kivun arviointi ja siinä käytettävät Kipumittarit 	Hotus 2013; Kajander-Unkuri ym. 2014b; Kipu. Käypä hoito -suositus 2017; Kinnunen ym. 2019
<ul style="list-style-type: none"> • Kivunhoidon menetelmät (lääkkeettömät ja lääkkeelliset) 	Hotus 2013; Kajander-Unkuri ym. 2014b; Kipu. Käypä hoito -suositus 2017
16) Osaa soveltaa tietojään keskeisimmistä sisätaudeista toteuttaessaan hoitotyötä.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
<ul style="list-style-type: none"> • Tavallisimmat sisätaudit (yleislääketiede ja lääketieteen erikoisalajat) 	Euroopan komissio 2005; 2013; EFN 2015
17) Hallitsee sisätautipotilaan hoidossa käytettäviä keskeisiä hoitotoimenpiteitä ja hoitotyön menetelmiä.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015

• Sisätautipotilaan hoidossa käytettävät toimenpiteet ja menetelmät	Kinnunen ym. 2019
18) Osaa soveltaa tietojään keskeisimmistä syöpäsairauksista toteuttaessaan hoitotyötä.	Eriksson ym. 2015
• Tavallisimmat syöpäsairaudet	Eriksson ym. 2015
19) Hallitsee syöpäpotilaan hoidossa käytettäviä keskeisiä hoitotyön menetelmiä.	Eriksson ym. 2015
• Syöpäpotilaan hoidossa käytettävät toimenpiteet ja menetelmät	Kinnunen ym. 2019
20) Osaa soveltaa tietojään keskeisimmistä kirurgista hoitoa vaativista sairauksista toteuttaessaan perioperatiivisen potilaan hoitotyötä hoitoprosessin eri vaiheissa.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• Tavallisimmat kirurgisesti hoidettavat sairaudet (kirurgia ja kirurgian erikoisalajat)	Euroopan komissio 2005; 2013; EFN 2015
• Pre-, intra- ja postoperatiivinen hoitotyö	Eriksson ym. 2015
21) Hallitsee perioperatiivisen potilaan hoidossa käytettäviä keskeisiä hoitotyön menetelmiä.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• Perioperatiivisen potilaan hoidossa käytettävät toimenpiteet ja menetelmät	Eriksson ym. 2015, Kinnunen ym. 2019
22) Osaa soveltaa tietojään keskeisimmistä lasten/nuorten sairauksista toteuttaessaan hoitotyötä.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• Lastenhoito ja lastentaudit	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• Lasten ja nuorten hoitotyössä käytettävät toimenpiteet ja menetelmät	EFN 2015
23) Hallitsee perhehoitotyön periaatteet ja osaa soveltaa sen menetelmiä.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• Perhehoitotyö ja sen menetelmät	Eriksson ym. 2015
24) Osaa edistää asiakkaan ja potilaan seksuaaliterveyttä	Blakey & Aveyard 2017; Klemetti & Raussi-Lehto (toim.) 2013
• Seksuaaliterveyden edistäminen	Blakey & Aveyard 2017; Klemetti & Raussi-Lehto (toim.) 2013)
25) Ymmärtää raskauden, synnytyksen ja lapsivuodeajan normaalin kulun ja seurannan.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• Normaali raskaus, synnytys ja lapsivuodeaika	WHO 2013; 2018b; Klemetti & Raussi-Lehto 2013
26) Osaa soveltaa tietojään keskeisimmistä mielenterveyshäiriöistä ja psykiatrisista sairauksista toteuttaessaan hoitotyötä.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• Tavallisimmat mielenterveyshäiriöt ja psykiatriset sairaudet	Euroopan komissio 2005; 2013
27) Hallitsee mielenterveyshäiriöiden ja psykiatristen sairauksien hoidossa käytettäviä keskeisiä hoitotyön menetelmiä.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015

• Mielenterveyshäiriöiden ja psykiatristen sairauksien hoidossa käytettävät toimenpiteet ja menetelmät	Kinnunen ym. 2019
28) Hallitsee päihdehoitotyön ja varhaisen puuttumisen keskeisiä menetelmiä.	Eriksson ym. 2015
• Alkoholi, korvikealkoholit, sekakäyttö	Alkoholiongelman hoito: Käypä hoito -suositus 2018; Huumeongelman hoito: Käypä hoito suositus 2018
• Tupakka	Tupakka- ja nikotiiniriippuvuuden ehkäisy ja hoito: Käypä hoito -suositus 2018)
• Huumeet	Huumeongelman hoito: Käypä hoito suositus 2018
• Päihdehoitotyön- ja varhaisen puuttumisen menetelmät	Alkoholiongelman hoito: Käypä hoito -suositus 2018
• Päihteiden käytön ehkäisy ja haittojen ja terveystarkkailun sekä ongelmien käsittely	Alkoholiongelman hoito: Käypä hoito -suositus 2018, Tupakka- ja nikotiiniriippuvuuden ehkäisy ja hoito: Käypä hoito -suositus 2018, Huumeongelman hoito: Käypä hoito suositus 2018
• Mini-interventio	Alkoholiongelman hoito: Käypä hoito -suositus 2018
29) Osaa tukea akuutissa kriisissä olevaa ihmistä.	Eriksson ym. 2015
• Akuutti kriisi ja sen hoito	Eriksson ym. 2015
30) Osaa soveltaa tietojansa ihmisen ikääntymiseen liittyvistä muutoksista toteuttaessaan hoitotyötä.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• Vanhusten hoito ja geriatria	Euroopan komissio 2005; 2013
• Ikääntymiseen liittyvät muutokset	Eriksson ym. 2015
31) Hallitsee iäkkään ihmisen terveyden, toimintakyvyn sekä voimavarojen arvioinnin ja niiden ylläpitämiseen käytettäviä hoitotyön menetelmiä.	Eriksson ym. 2015
• Toimintakyky ja voimavarojen arviointi	Eriksson ym. 2015
• Toimintakyvyn heikkenemistä ennakoivat riskitekijät	STM 2017a
• Geroteknologia	STM 2017a
32) Osaa soveltaa tietojansa muistisairauksista, muistisairaiden hoidosta ja palveluista toteuttaessaan muistisairaana ihmisen hoitotyötä.	Eriksson ym. 2015; Kangasniemi ym. 2018
• Muistisairaudet	Eriksson ym. 2015; Kangasniemi ym. 2018
• Muistisairaiden hoito	Muistisairaudet: Käypä hoito -suositus 2017; Kangasniemi ym. 2018
33) Osaa soveltaa tietojansa keskeisistä kehitysvammoista ja vammautumisesta toteuttaessaan kehitysvammaisen tai vammautuneen henkilön hoitotyötä.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• Tavallisimmat kehitysvammat	Eriksson ym. 2015
• Vammautuminen	Eriksson ym. 2015
• Vammaishoitotyössä käytettävät menetelmät	Eriksson ym. 2015

<ul style="list-style-type: none"> • Kehitysvammaisen tai vammautuneen toimintakyvyn tukeminen 	Eriksson ym. 2015
34) Osa tunnistaa potilaan palliatiivisen hoidon tai saattohoidon tarpeen.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
<ul style="list-style-type: none"> • Palliatiivinen hoitotyö ja saattohoitotyö; keskeiset käsitteet, arvot ja periaatteet 	STM 2010; EFN 2015
<ul style="list-style-type: none"> • Palliatiivisen tai saattohoidon tarpeen tunnistaminen 	Palliatiivinen hoito ja saattohoito: Käypä hoito -suositus 2018; EFN 2015
<ul style="list-style-type: none"> • Parantumattomasti sairaan potilaan kohtaaminen 	STM 2010
<ul style="list-style-type: none"> • Sairaanhoidajana toimiminen palliatiivisessa hoitotyötyössä ja saattohoidossa 	STM 2010
35) Osa tehdä elämän loppuvaiheen hoitosuunnitelman yhteistyössä potilaan ja hänen läheistensä, hoitavan lääkärin sekä muun moniammatillisen tiimin kanssa.	EFN 2015; STM 2017
<ul style="list-style-type: none"> • Palliatiivinen hoitotyö ja saattohoitotyö; juridiset lähtökohdat 	STM 2010
<ul style="list-style-type: none"> • Elämän loppuvaiheen hoitosuunnitelman keskeiset asiat, hoitotahto 	STM 2010; Palliatiivinen hoito ja saattohoito: Käypä hoito -suositus 2018
36) Osa toteuttaa oireenmukaista ja inhimillistä palliatiivista hoitotyötä ja saattohoitoa.	STM 2017
<ul style="list-style-type: none"> • Kärsimys ja sitä aiheuttavien oireiden hoitaminen 	STM 2010
<ul style="list-style-type: none"> • Kivun hoito 	EFN 2015; Palliatiivinen hoito ja saattohoito: Käypä hoito -suositus 2018
<ul style="list-style-type: none"> • Hengitystieoireet, maha-suolikanavan oireet, suun oireet, kuivuminen, kuihtuminen ja anoreksia, poikkeava uupumus, kutina ja muut iho-oireet, hikoilu, delirium, ahdistus ja masennus 	Palliatiivinen hoito ja saattohoito: Käypä hoito -suositus 2018
37) Osa kohdata ja hoitaa kuolevaa potilasta ja tukea hänen läheisiään	Eriksson ym. 2015
<ul style="list-style-type: none"> • Kuolevan potilaan ja hänen läheistensä kohtaaminen 	Palliatiivinen hoito ja saattohoito: Käypä hoito -suositus 2018)
<ul style="list-style-type: none"> • Sairauden aiheuttamien kommunikoinnin muutosten tunteminen ja ennakoiminen 	Palliatiivinen hoito ja saattohoito: Käypä hoito -suositus 2018; WHO 2018c
<ul style="list-style-type: none"> • Eksistentiaalinen tukeminen 	Palliatiivinen hoito ja saattohoito: Käypä hoito -suositus 2018; WHO 2018c
<ul style="list-style-type: none"> • Psykososiaalinen tukeminen 	Palliatiivinen hoito ja saattohoito: Käypä hoito -suositus 2018; WHO 2018c
<ul style="list-style-type: none"> • Lähestyvän kuoleman merkit 	Palliatiivinen hoito ja saattohoito: Käypä hoito -suositus 2018; WHO 2018c
<ul style="list-style-type: none"> • Läheisten tukeminen ja huomioiminen 	Palliatiivinen hoito ja saattohoito: Käypä hoito -suositus 2018; WHO 2018c
38) Osa käyttää erilaisia menetelmiä potilaan ja hänen läheistensä psykososiaalisten ja vakaumuksellisten tarpeiden tukemiseen.	Nilsson ym. 2014; Gardulf ym. 2016; 2019; Theander ym. 2016

• Henkisen tuen tarpeen tunnistaminen	Wangensteen ym. 2012; Kajander-Unkuri ym. 2014a; Kajander-Unkuri 2015; Numminen ym. 2016; Kuokkanen ym. 2016; Flinkman ym. 2017
• Asiantuntija-apu ja sen järjestäminen	Wangensteen ym. 2012; Kajander-Unkuri ym. 2014a; Kajander-Unkuri 2015; Numminen ym. 2016; Kuokkanen ym. 2016; Flinkman ym. 2017
39) Osaa arvioida kiireellistä hoitoa tarvitsevan potilaan hoidon tarpeen.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• ABCDE-protokolla	Elvytys: Käypä hoito -suositus 2016
• Kiireellisen hoidon tarpeen arviointi	Eriksson ym. 2015
40) Osaa järjestelmällisesti arvioida välittömän hoidon tarpeen ja toimia välitöntä hoitoa vaativissa sekä hätätilanteissa	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• NEWS	Sairaanhoitajaliitto2018a
• PEWS	Sairaanhoitajaliitto2018b
• Toiminta kiireellistä hoitoa vaativissa sekä hätätilanteissa	Eriksson ym. 2015
• PPE+D	Kajander-Unkuri ym. 2014b; EFN 2015; Elvytys: Käypä hoito -suositus 2016
• Hoitoelvytys	Kajander-Unkuri ym. 2014b; EFN 2015; Blazun et al. 2015; Elvytys: Käypä hoito -suositus 2016
41) Osaa aloittaa itsenäisesti välittömät pelastustoimet ja toteuttaa toimenpiteitä kriisi- ja katastrofitilanteissa.	Euroopan komissio 2013; EFN 2015
• Toiminta onnettomuustilanteessa	Korte & Myllyrinne 2017
• Kriisi- ja katastrofitilanne EFN 2015	EFN 2015
• Toiminta kemikaali-, biologinen riski-, säteily- tai ydinonnettomuudessa	EFN 2015
Näyttöön perustuva toiminta, tutkimustiedon hyödyntäminen ja päätöksenteko	
1) Ymmärtää sairaanhoitajan työskentelyn perustuvan näyttöön ja sitoutuu toteuttamaan sitä.	Eriksson ym. 2015
• Näyttöön perustuva toiminta	EFN 2015; Eriksson ym. 2015; Melender ym. 2016
• Sairaanhoitajan rooli näyttöön perustuvassa toiminnassa	Eriksson ym. 2015
2) Osaa turvallisesti ja luotettavasti suunnitella, toteuttaa ja arvioida näyttöön perustuvaa hoitotyötä.	EFN 2015; Helminen 2017
• Näyttöön perustuvan hoidon suunnittelu, toteutus ja arviointi	EFN 2015; Helminen 2017
• Hoitotieteen tuottama tieto hoitotyön perustana	EFN 2015
3) Osallistuu näyttöön perustuvien käytänteiden kehittämiseen omalla työssään	STM 2009

• Toimintakäytänteiden tunnistaminen ja kriittinen arviointi	Eriksson ym. 2015
• Yhtenäiset käytännöt	Hotus 2019
4) Hallitsee tiedonhauksen yleisimmistä terveystieteiden tietokannoista ja osaa lukea ja arvioida kriittisesti tieteellisiä julkaisuja.	Eriksson ym. 2015
• Terveystieteiden yleisimpien tietokantojen käyttö	Eriksson ym. 2015; Melender ym. 2016
• Tieteellisten julkaisujen lukeminen ja kriittinen arviointi	Eriksson ym. 2015; Melender ym. 2016
5) Kykenee tekemään kliinisiä päätöksiä, jotka perustuvat näyttöön	Kajander-Unkuri et al. 2013; Eriksson ym. 2015
• Kriittinen ajattelu	Sullivan 2012
• Näytön tiivistelmät, järjestelmälliset katsaukset, hoitosuosituks	Melender ym. 2016
• Näytön asteen arvioiden merkitys kliinisessä päätöksenteossa	Melender ym. 2016
• Näyttöön perustuvan toiminnan implementointi kliiniseen käytäntöön	Melender ym. 2016
6) Osaa hyödyntää tieteellistä tietoa kliinisessä päätöksenteossa	Kajander-Unkuri ym.. 2014a; 2016
• Hoitosuosituks	Eriksson ym. 2015
Yrittäjyys ja kehittäminen	
1) Ymmärtää sisäisen yrittäjyyden idean ja sitoutuu noudattamaan sitä työssään.	Eriksson ym. 2015
• Sisäinen yrittäjyys	Eriksson ym. 2015
2) Omaa perusedellytykset toimia alan itsenäisenä yrittäjänä.	Valtioneuvoston asetus tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä 120/2017
• Yrittäjänä toimiminen sairaanhoitajan työnä	Valtioneuvoston asetus tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä 120/2017
3) Hallitsee kustannustietoisuuden periaatteet omalla tehtävälueellaan ja työskentelee taloudellisesti.	Euroopan komissio 2009
• Kustannustietoisuus	Eriksson ym. 2015
• Taloudellinen työskentely	Eriksson ym. 2015
4) Kykenee työyhteisön kanssa reflektoiden tunnistamaan oman työn kehittämiskohteita ja muutoksen tarpeita.	Jukema ym. 2015
• Reflektio välineenä oman työn kehittämistarpeiden tunnistamisessa	Clarke 2014
• Oman työn kehittäminen ammatillisen kehittymisen avulla	Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 1994/559
5) Kykenee osallistumaan ryhmän jäsenenä kehittämisiin - innovaatio - ja tutkimusprosesseihin.	EFN 2015; Jukema ym. 2015

• Projektin hallinta	Jukema ym. 2015
• Innovaatiot ja laadun parannus hoitotyössä	EFN 2015
• Tutkimustyön menetelmät	EFN 2015; Melender ym. 2016
Laadun varmistus	
1) Arvioi hoitotyön laatua kehittääkseen asiakkaan/potilaan hoitoa ja omaa työskentelyään.	Euroopan komissio 2013; Eriksson ym. 2015
• Laadun hallintaa ohjaavat lait ja asetukset ja informaatio-ohjaus	Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 1994/559; Reponen ym. 2018; Saranto ym. 2018
• Hoitotyön laadun arviointi	THL 2011; STM 2017b
• Laadun ja vaikuttavuuden mittarit ja seuranta	Kangasniemi ym. 2018
2) Osallistuu hoitotyön laadun varmistamiseen työyhteisön jäsenenä.	Eriksson ym. 2015
• Organisaation hoitofilosofia	Wangensteen ym. 2012; Kajander-Unkuri ym. 2014a; Kajander-Unkuri 2015; Numminen ym. 2016; Kuokkanen ym. 2016; Flinkman ym. 2017
• Palvelun laatu ja asiakastyytyväisyys	Wangensteen ym. 2012; Kajander-Unkuri ym. 2014a; Kajander-Unkuri 2015; Numminen ym. 2016; Kuokkanen ym. 2016; Flinkman ym. 2017
• Hoitotyön kehittämis- ja tutkimuskohteiden tunnistaminen	Wangensteen ym. 2012; Kajander-Unkuri ym. 2014a; Kajander-Unkuri 2015; Numminen ym. 2016; Kuokkanen ym. 2016; Flinkman ym. 2017; WHO 2018a, EPF 2018a
3) Ymmärtää oman toimintansa vaikutuksen organisaation laatuun.	Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 1994/559; Reponen ym. 2018; Saranto ym. 2018
• Vastuu omasta työstä	Laki terveydenhuollon ammattihenkilöstä 1994/559
4) Ymmärtää potilasturvallisuusraporttien käytön osana organisaation laadunvalvontaa.	THL 2011; STM 2017b; Reponen ym. 2018
• Vaaratapahtumat, niiden raportointimenettely ja tulosten hyödyntäminen	STM 2017b
• Potilasturvallisuusraportit osana laatua	THL 2011; STM 2017b
Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmä	
1) Ymmärtää sosiaali- ja terveydenhuollon organisoinnin, palvelujen tuottamisen ja järjestämisen tavat sekä ohjauksen ja valvonnan Suomessa.	Eriksson ym. 2015
• Lainsäädäntö ja muu ohjaus palvelujen tuottamisessa	Wilskman & Lähteenmäki 2010; STM 2017a

<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaali- ja terveydenhuollon ajankohtaisten toimenpideohjelmien seuraaminen 	Wilskman & Lähteenmäki 2010; STM 2017a
<ul style="list-style-type: none"> • Laatu- ja vaikuttavuus palvelujen järjestämisessä ja ohjauksessa 	STM 2017a
<ul style="list-style-type: none"> • Palvelutarpeen arvioinnin ja palveluohjauksen seuranta 	STM 2017a
<ul style="list-style-type: none"> • Asiakas- ja potilastietojen saavutettavuus ja toiminnanohjausjärjestelmät palveluohjauksen työvälineinä 	STM 2017a
2) Ymmärtää eri toiminta- ja palveluyksikköjen tehtävät osana hoito- ja palveluketjua.	Eriksson ym. 2015
<ul style="list-style-type: none"> • Erilaiset terveys- ja sosiaalipalvelujen tarjoajat ja niiden yhteistoiminta 	STM 2017a
<ul style="list-style-type: none"> • Kunnan eri toimialojen yhteistyö palvelujen tuottamisessa 	STM 2017a
3) Ymmärtää oman roolinsa organisaation maineen, brändin ja imagon rakentamisessa sekä asiakkaan palvelukokemuksen luomisessa.	Saranto ym. 2018
<ul style="list-style-type: none"> • Asiakkaan palvelutarpeen arviointi 	Kangasniemi ym. 2018
<ul style="list-style-type: none"> • Vastuu potilaan hoidon jatkuvuudesta oman työnkuvan mukaisesti. 	Sinervo 2016 ym.; Kangasniemi ym. 2018
<ul style="list-style-type: none"> • Palvelujen oikea-aikaisuus ja asiakasta lähellä olevien palvelujen järjestäminen 	STM 2017a; Hyppönen ym. 2018b
<ul style="list-style-type: none"> • Asiakkaiden tiedottaminen palveluista ja ohjaaminen valintojen tekemisessä 	Sinervo 2016 ym.; Hyppönen ym. 2018b
<ul style="list-style-type: none"> • Potilasturvallisuus onnistuneen palveluketjun ja -kokemuksen osana 	Saranto ym. 2018
<ul style="list-style-type: none"> • Hoitoprosessin epäkohtien tunnistaminen 	Saranto ym. 2018
4) Osaa hyödyntää sähköisiä palveluita osana asiakkaan/ potilaan kokonaisuhoitoa.	Eriksson ym. 2015; Reponen ym. 2018
<ul style="list-style-type: none"> • Digitaaliset palvelut ja asiointi. 	STM 2017a; Reponen 2018; Hyppönen ym. 2018a
5) Osaa työskennellä uudistuvissa toimintaympäristöissä ja osaa toteuttaa palveluohjausta.	Kangasniemi ym. 2018
<ul style="list-style-type: none"> • Terveysteknologia 	Linturi & Kuusi 2018
<ul style="list-style-type: none"> • Keskitetty asiakas- ja palveluohjaus 	STM 2017a
<ul style="list-style-type: none"> • Omaishoitajuus ja läheisiään hoitavien tukeminen 	STM 2017a
<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaalinen media hoitotyössä 	Sairaanhoitajaliitto2014
Potilas- ja asiakasturvallisuus	
1) Hallitsee potilas- ja asiakasturvallisuuden keskeisen tietoperustan	Chenot & Daniel 2010; Jones 2013
<ul style="list-style-type: none"> • Potilasturvallisuutta koskeva lainsäädäntö 	Terveydenhuoltolaki 2010; STM 2017b
<ul style="list-style-type: none"> • Potilasturvallisuuden varmistaminen 	STM 2017b; Langari ym. 2017; WHO 2018a

<ul style="list-style-type: none"> • Potilashoidon järjestelmien ja monimutkaisuuden vaikutukset potilasturvallisuuteen 	WHO 2018a
<ul style="list-style-type: none"> • Potilasturvallisuuden osa-alueet: laiteturvallisuus • hoitoturvallisuus • hoitomenetelmien turvallisuus • lääketurvallisuus ja lääkitysturvallisuus 	STM 2017b STM 2017b STM 2017b; WHO 2018a STM 2017b; Sulosaari 2016; EFN 2015; WHO 2018a STM 2017b; Sulosaari 2016; EFN 2015
<ul style="list-style-type: none"> • Potilasturvallisuuskulttuuri 	STM 2017b
<ul style="list-style-type: none"> • Säteilyturvallisuus 	Säteilylaki 859/2018
2) Osaa edistää potilasturvallisuutta ja ehkäistä vaaratapahtumia potilaan hoitoprosessin kaikissa vaiheissa.	Eriksson ym. 2015; EPF 2018b
<ul style="list-style-type: none"> • Tehokas tiimityö potilasturvallisuuden varmistamisessa 	Langari ym. 2017; WHO 2018a
<ul style="list-style-type: none"> • Systemaattinen työskentely potilasturvallisuuden takaamisessa 	Langari ym. 2017
<ul style="list-style-type: none"> • Vaaratilanteiden ehkäiseminen hoidossa 	Langari ym. 2017
<ul style="list-style-type: none"> • Potilaiden ja hoitavien henkilöiden sitouttaminen • ja osallistaminen • potilasturvallisuuden edistämiseen 	STM 2017b; WHO 2018a EPF 2018b WHO 2018a
<ul style="list-style-type: none"> • Inhimilliset tekijät potilasturvallisuuden riskinä 	WHO 2018a
<ul style="list-style-type: none"> • Stressinhallintataidot 	EPF 2018b
<ul style="list-style-type: none"> • Virheistä oppiminen vahingon ehkäisemiseksi 	WHO 2018a
<ul style="list-style-type: none"> • Virheiden avoin käsittely 	STM 2017b
3) Osaa kommunikoida selkeästi varmistaakseen potilasturvallisuuden.	Langari ym. 2017
<ul style="list-style-type: none"> • Strukturoitu raportointimenetelmä (ISBAR) 	Langari ym. 2017
4) Osaa toimia välittömästi tilanteen vaatimalla tavalla vaaratapahtuman ilmetessä.	Langari ym. 2017
<ul style="list-style-type: none"> • Tilanteenmukainen toiminta vaaratapahtumassa 	Langari ym. 2017
<ul style="list-style-type: none"> • Potilasturvallisuutta uhkaaviin riskitilanteisiin puuttuminen 	Langari ym. 2017
5) Osaa tunnistaa mahdollisia vaaratapahtumia ja tehdä vaaratapahtumailmoituksen.	Langari ym. 2017; STM 2017b
<ul style="list-style-type: none"> • Vaaratapahtumien ilmoittamisvelvoite 	STM 2017b
<ul style="list-style-type: none"> • Vaaratapahtuman tunnistaminen 	Langari ym. 2017
<ul style="list-style-type: none"> • Vaaratapahtumailmoituksen tekeminen 	Eriksson ym. 2015; Langari ym. 2017; STM 2017b
6) Ymmärtää vaaratapahtumailmoituksen käsittelyprosessin.	Langari ym. 2017; STM 2017b
<ul style="list-style-type: none"> • Vaaratapahtumailmoituksen käsittelyprosessi 	Langari ym. 2017; STM 2017b
SISÄLTÖJEN LÄHTEET	

Alkoholiongelman hoito: Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Päihdelääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2018. Saatavissa: www.käypähoito.fi

Andre, B., Nøst, T., Frigstad, S. & Sjøvold, E. 2017. Journal of Clinical Nursing 26 (7/8), 956-963.

Blakey, E.P. & Aveyard, H. 2017. Student nurses' competence in sexual health care: A literature review. Journal of Clinical Nursing 26 (23-24), 3906-3916.

Blazun, H., Kokol, P. & Vosner, J. 2015. Research literature production on nursing competences from 1981 till 2012: A bibliometric snapshot. Nurse Education Today 35, 673-679.

Castren, M., Mäkinen, M., Nilsson, J. & Lindstrom, V. 2017. The effects of interprofessional education - self-reported professional competence among prehospital emergency care nursing students on the point of graduation - a cross-sectional study. International Emergency Nursing 32, 50-55.

Chenot, T.M & Daniel, L.G. 2010. Frameworks for Patient Safety in the Nursing Curriculum. Journal of Nursing Education 49(10), 560-568.

Clarke, N. M. 2014. A person-centred enquiry into the teaching and learning experiences of reflection and reflective practice. Nurse Education Today 34 (9), 1219-1224.

Cleary, M., Visentin, D., West, S., Lopez, V. & Kornhaber, R. 2018. Promoting emotional intelligence and resilience in undergraduate nursing students: An integrative review. Nurse Education Today 68, 112-120.

Doherty, C., Landry, H., Pate, B. & Reid, H. 2016 Impact of Communication Competency Training on Nursing Students' Self-advocacy Skills. Nurse Educator 41(5), 252-255.

Dyslipidemat. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Sisätautilääkäreiden Yhdistys ry:n asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2017. Saatavissa: www.käypähoito.fi

Ehrenberg, A., Gustafsson, P., Wallin, L., Boström, A-M. & Rudman, A. 2016. New Graduate Nurses' Developmental Trajectories for Capability Beliefs Concerning Core Competencies for Healthcare Professionals: A National Cohort Study on Patient-Centered Care, Teamwork, Evidence-based Practice. Worldviews on Evidence-Based Nursing 13:6, 454-462.

Einhellig, K., Hummel, F. & Gryskiewicz, C. 2015. The power of affective learning strategies on social justice development in nursing education. Journal of Nursing Education and Practice 5(1), 121-126.

Elvytys. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Elvytysneuvoston, Suomen Anestesiologiyhdistyksen ja Suomen Punaisen Ristin asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2016. Saatavissa: www.käypähoito.fi

Eriksson, E., Korhonen, T., Merasto, M., Moisio, E-L. 2015. Sairaanhoidajan ammatillinen osaaminen – Sairaanhoidajakoulutuksen tulevaisuus -hanke. Ammattikorkeakoulujen terveysalan verkosto ja Suomen Sairaanhoidajaliitto. Porvoo.

European Federation of Nurses Association (EFN) 2015. EFN Competency Framework. EFN Guideline to implement Article 31 into national nurses' education programmes. European Federation of Nurses Associations. Brussels, Belgium. Saatavissa: <http://www.efnweb.be/wp-content/uploads/EFN-Competency-Framework-19-05-2015.pdf>

Euroopan Komissio 2005. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2005/36/EY ammattipätevyden tunnustamisesta. Saatavissa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005L0036&from=PT>

Euroopan Komissio 2013. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/55/EU ammattipätevyden tunnustamisesta annetun direktiivin 2005/36/EY ja hallinnollisesta yhteistyöstä sisämarkkinoiden tietojenvaihtojärjestelmässä annetun asetuksen (EU) N:o 1024/2012 (IMI-asetus) muuttamisesta. Saatavissa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A32013L0055>

Euroopan Komissio 2016a. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 2016/679 luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojaa-asetus). Saatavissa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:02016R0679-20160504&from=FI>

Euroopan Komissio 2016b. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2016/680 luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston puitepäätöksen 2008/977/YOS kumoamisesta. Saatavissa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0680&from=FI>

European Patients Forum (EPF) 2018a. Impact Report. Saatavissa: http://www.eu-patient.eu/globalassets/library/impact-report/epfimpactreport_2018.pdf

European Patients Forum (EPF) 2018b. Proposal Regarding the Development of Key Competencies for Patients, Families and Carers in Patient Safety. European Patients Forum. Saatavissa: <http://www.eu-patient.eu/globalassets/policy/patientssafety/epf-patient-safety---proposal.pdf>

Euroopan komissio. 2009. Eurooppalaisten tutkintojen viitekehys elinikäisen oppimisen edistämiseksi (EQF). Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto. Luxemburg. Saatavissa: https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-eqf/files/broch_fi.pdf

ETENE. 2000. Terveysthuollon yhteinen arvopohja, yhteiset tavoitteet ja periaatteet. ETENE-julkaisuja I. Valtakunnallinen terveydenhuollon eettinen neuvottelukunta (ETENE) Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa: <https://etene.fi/documents/1429646/1559098/ETENE-julkaisuja+1+Terveysthuollon+yhteinen+arvopohja%2C+yhteiset+tavoitteet+ja+periaatteet.pdf/4de20e99-c65a-4002-9e98-79a4941b4468>

Evira 2010a. Ikääntyneen ravitsemushoitosuositus. Saatavissa:

<https://www.ruokavirasto.fi/teemat/terveytta-edistava-ruokavalio/ravitsemus--ja-ruokasuositukset/ikaantyneet/>

Evira 2010b. Ravitsemushoitosuositus. Saatavissa:

https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/teemat/terveytta-edistava-ruokavalio/ravitsemus--ja-ruokasuositukset/ravitsemushoito_netti_2.painos.pdf

Evira 2014. Suomalaiset ravitsemussuositukset. <https://www.ruokavirasto.fi/teemat/terveytta-edistava-ruokavalio/ravitsemus--ja-ruokasuositukset/>

Flanders SA. 2017. "Effective Patient Education: Evidence and Common Sense." *MedSurg Nursing*, 27 (1), Jan.-Feb, 55-56.

Flinkman, M., Leino-Kilpi, H., Numminen, O., Jeon, Y., Kuokkanen, L. & Meretoja, R. 2017. Nurse Competence Scale: a systematic and psychometric review. *Journal of Advanced Nursing* 73 (5), 1035-1050.

Foster, K., Fethney, J., McKenzie, H., Fisher, M., Harkness, E. & Kozlowski, D. 2017. Emotional intelligence increases over time: A longitudinal study of Australian preregistration nursing students. *Nurse Education Today* 55, 65–70.

Fuentes-Pumarola, C., Ballester-Ferrando, D., Gelabert-Vilella, S., Bosch-Farré, C., Malagón-Aguilera, M.C., Rascón-Hernán, C., Bonmatí-Tomás, A., Fernandez-Peña, R. 2016. Nursing student and professor perceptions and assessments of the achievement of practicum competencies: A mixed method approach. *Nurse Education Today* 45, 199-205.

Gardulf, A., Nilsson, J., Florin, J., Leksell, J., Lepp, M. & Lindholm, C. 2016. The Nurse Professional Competence (NPC) Scale: Self-reported competence among nursing students on the point of graduation. *Nurse Education Today* 36, 165–171.

Gardulf, Florin, Carlsson, Leksell, Lepp, Lindholm, Nordström, Theander, Wilde-Larsson & Nilsson. 2019. The nurse professional competence (NPC) scale: A tool that can be used in national and international assessments of nursing education programmes. *Nordic Journal of Nursing Research*. doi:10.1177/2057158518824530

Helminen, K. 2017. Nursing students' final assessment in clinical practice. Perceptions of teachers, students and mentors. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Health Sciences Number 403. Kuopio.

HITComp. 2018. Health Information Technology Competencies Tool. <http://hitcomp.org/>. Viitattu 22.4.2019.

Hotus. 2019. Yhtenäisten käytäntöjen kehittämisen malli. Hoitotyön Tutkimussäätiö. Saatavissa: <http://www.hotus.fi/hotus-fi/yhtenaisten-kaytantojen-kehittamisen-malli>

Hotus. 2019. Aikuispotilaan kirurgisen toimenpiteen jälkeisen lyhytkestoisen kivun hoitotyö. Hoitotyön suositus (online). Hoitotyön tutkimussäätiön asettama työryhmä. Helsinki: Hoitotyön tutkimussäätiö, 2013 (viitattu 14.10.2019). Saatavilla: www.hotus.fi.

Huumeongelman hoito. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Päihdelääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2018. Saatavissa: www.käypähoito.fi

Hyppönen, H., Pentala-Nikulainen, O. & Aalto, A-M. 2018a. Sosiaali- ja terveydenhuollon sähköinen asiointi 2017: Kansalaisten kokemukset ja tarpeet. THL raportti 3. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-103-4>

Hyppönen, H., Lääveri, T., Hahtela, N., Suutarla, A., Sillanpää, K., Kinnunen, U-M., Ahonen, O., Rajalahti, E., Kaipio, J., Heponiemi, T., Saranto, K. 2018b. Kyvykkäille käyttäjille fiksut järjestelmät? Sairaanhoitajien arviot potilastietojärjestelmistä 2017. Finnish Journal of eHealth and eWelfare 10 (1), 30-59.

Iglesias-Parra, M. R., García-Guerrero, A., García-Mayor, S., Kaknani-Uttumchandani, S., León-Campos, Á., Morales-Asencio, J. M. 2015. Design of a Competency Evaluation Model for Clinical Nursing Practicum, Based on Standardized Language Systems: Psychometric Validation Study. Journal of Nursing Scholarship 47 (4), 371-376.

Insuliinipuutosdiabetes. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Sisätautilääkärin yhdistyksen ja Diabetesliiton Lääkärineuvoston asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2018. Saatavissa: www.käypähoito.fi

International Council of Nurses 2003. ICN Framework of Competencies for the Generalist Nurse. Saatavissa: https://sigafsia.ch/files/user_upload/08_ICN_Framework_for_the_nurse_specialist.pdf

Jokinen, T. & Virkkunen, H. (toim.) 2018. Potilastiedon rakenteisen kirjaamisen opas, osa 1. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Saatavissa: <https://thl.fi/documents/920442/2902744/Kirjaamisopas+osa+1++final+2018.pdf/0e08fabe-0a4a-4311-9260-463648b3b7e2>

Jolanki, O., Leinonen, E., Rajaniemi, J., Rappe, E., Räsänen, T., Teittinen, O. & Topo, P. 2017. Asumisen yhteisöllisyys ja hyvä vanhuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 47/2017. Saatavissa: https://tietokayttoon.fi/documents/10616/3866814/47_ASUVA-loppuraportti+2017_NETTI.indd.pdf/81ebc84d-3636-4314-a2d5-a223b38d30d4?version=1.0

Jones, A D. 2013. The impact of integrating Quality and Safety Education for Nurses' safety competency in first-year associate degree nursing students. Teaching and Learning in Nursing 8, 140-146.

Jukema, J. S., Harps-Timmerman, A., Stoopendaal, A., Smits, A. H. M. 2015. A care improvement program acting as a powerful learning environment to support nursing students learning facilitation competencies. Nurse Education in Practice 15 (6), 457-462.

Kajander-Unkuri S., Salminen L., Saarikoski M., Suhonen R. & Leino-Kilpi H. 2013. Competence areas of nursing students in Europe. *Nurse Education Today* 33(6), 625–632.

Kajander-Unkuri, S., Meretoja, R., Katajisto, J., Saarikoski, M., Salminen, L., Suhonen, R. & Leino-Kilpi, H. 2014a. Self-assessed level of competence of graduating nursing students and factors related to it. *Nurse Education Today* 34 (5), 795–801.

Kajander-Unkuri, S., Suhonen, R., Katajisto, J., Meretoja, R., Saarikoski, M., Salminen, L. & Leino-Kilpi, H. 2014b. Self-assessed level of nursing skills of graduating nursing students and related factors. *Journal of Nursing Education and Practice* 4(12), 51-64.

Kajander-Unkuri S. 2015. Nurse competence of graduating nursing students. Akateeminen väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja. *Annales Universitatis Turkuensis. Sarja D osa 1158. Medica – Odontologia*. Turun yliopisto. Saatavissa:

<http://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/103403/AnnalesD1158Kajander-Unkuri.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.

Kangasniemi M., Hippi, K., Häggman-Laitila, A., Kallio, H., Kärki, S., Kinnunen, P., Pietilä, A-M., Saarnio, R., Viinamäki, L., Voutilainen, S. & Waldén, A. 2018. Optimoitu sote-ammattilaisten koulutus- ja osaamisuudistus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 39. Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160883/39-2018-Optimoitu%20sote-osaaminen.pdf>

Kaya, H., Şenyuva, E. & Bodur, G. 2017. Developing critical thinking disposition and emotional intelligence of nursing students: a longitudinal research. *Nurse Education Today* 48, 72–77.

Keliakia- Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Gastroenterologiyhdistys ry:n asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2018. Saatavissa: www.käypähoito.fi

Kielo, E., Suhonen, R., Salminen, L. & Stolt, M. 2019. Competence areas for registered nurses and podiatrists in chronic wound care, and their role in wound care practice. *Journal of Clinical Nursing* 2019 Jul 11. doi: 10.1111/jocn.14991.

King-Shier, K. 2018. Ethnocultural influences in how people prefer to obtain and receive health information. *Journal of Clinical Nursing* 27(7-8), e1519-e1528.

Kipu. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Anestesiologiyhdistyksen ja Suomen Yleislääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2017 (viitattu 14.10.2019). Saatavissa: www.käypähoito.fi

Kinnunen U-M, Liljamo P, Härkönen M, Ukkola T, Kuusisto A, Hassinen T & Moilanen K. 2020. FinCC-luokituskokonaisuuden käyttäjäopas FinCC 4.0 : versio 1.2 – Julkari Versio 1.2., tuotu Julkariin aiemman version tilalle 29.4.2020. www.julkari.fi. Saatavilla: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139267/FinCC%20opas%20ver%201_2_0%20FINAL_20200429.pdf?sequence=3&isAllowed=y. Viitattu: 25.5.2020.

Klemetti, R. & Raussi-Lehto, E. (toim.) 2013. Edistä, ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014 – 2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116162/THL_OPAS33_VERKKO9.3.2016.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Kohonnut verenpaine. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Verenpaineyhdistys ry:n asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2014. Saatavissa: www.käypähoito.fi

Korte, H. & Myllyrinne, K. 2017. Ensiapu. Suomen Punainen Risti. Otavan Kirjapaino Oy: Keuruu.

Kuokkanen, L., Leino-kilpi, H., Numminen, O., Isoaho, H., Flinkman, M. & Meretoja, R. 2016. Newly Graduated nurses' empowerment regarding professional competence and other work-related factors. BMC Nursing, 1-8.

Kuusisto A. 2018. Potilaan hoidon jatkuvuuden turvaaminen sähköisen hoitotyön yhteenvedon avulla. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta / Sosiaali- ja terveysjohtamisen laitos. Väitöskirja.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista L 1992/785. Finlex. Lainsäädäntö. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785>

Kuusisto-Niemi, S., Ryhänen, M., Hyppönen, H. 2018. Tieto- ja viestintäteknologian käyttö sosiaali- ja terveyspalveluissa vuonna 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 1/2018. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136112/URN_ISBN_978-952-343-044-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y –Ei ole viitattu taulukossa

Laki sähköisen viestinnän palveluista L 2014/917. Finlex. Lainsäädäntö. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140917>

Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä L 1994/559. Finlex. Lainsäädäntö. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940559>

Langari, M. N. M., Tella, S., Smith, N-J., Turunen, H. 2017. Self-assessment of patient safety competence: a questionnaire survey of final year British and Finnish pre-registration nursing students. International Journal of Caring Sciences 19 (3), 1212-1223.

Lanz, J. & Bruk-Lee, V. 2017. Resilience as a moderator of the indirect effects of conflict and workload on job outcomes among nurses. Journal of Advanced Nursing 73 (12), 2973–2986.

Lewis, G., Neville, C. & Ashkanasy, N. 2017. Emotional intelligence and affective events in nurse education: A narrative review. Nurse Education Today 53, 34–40.

Lihavuus (aikuiset). Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Lihavuustutkijat ry:n asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura, 2013. Saatavissa: www.käypähoito.fi

Lihavuus (lapset). Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Lastenlääkäriyhdistys ry:n asettama työryhmä asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura, 2013. Saatavissa: www.käypähoito.fi

Liljamo P. 2018. Kliinisen ja hallinnollisen hoitotiedon vastaavuus : hoitoisuustiedon luotettavuus ja rakenteisen hoitokertomustiedon toisiokäytön mahdollisuudet hoitoisuuden määrittämisessä. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta / Sosiaali- ja terveystieteiden laitos. Väitöskirja.

Linturi R., Kuusi, O. 2018. Suomen sata uutta mahdollisuutta 2018 – 2037. Yhteiskunnan toimintamallit uudistava radikaali teknologia. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2018. Helsinki. Saatavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/julkaisut/Documents/tuvj_1%2B2018.pdf

Lipponen K. 2014. Potilasohjauksen toimintaedellytykset. Väitöskirja. Oulun yliopisto. D Medica 1236.
Lor, M. & Bowers, B. 2014. Evaluating Teaching Techniques in the Hmong Breast and Cervical Cancer Health Awareness Project. Journal of Cancer Education 29(2), 358–365.

Mattila, E. 2011. Aikuispotilaan ja perheenjäsenen emotionaalinen ja tiedollinen tuki sairaalahoidon aikana. Acta Universitatis Tamperensis 1107.

Melender, H-L., Mattila, L-R., Häggman-Laitila A. 2016. A systematic review on educational interventions for learning and implementing evidence-based practice in nursing education: The state of evidence. Nordic Journal of Nursing Research 36 (1), 3-12.

Melkas, T. 2010. Kunnat terveyden edistäjinä. Teoksessa: Ståhl, T., Rimpelä, A. (toim.). Terveyden edistäminen tutkimuksen ja päätöksenteon haasteena. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, pp. 45-53.

Moe, A., Brataas V. & Ingstad K. 2017. Patient influence in home-based reablement for older persons: qualitative research. BMC Health Services Research 17, 736-746.

Muistisairaudet. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Societas Gerontologica Fennican, Suomen Geriatri -yhdistyksen, Suomen Neurologisen Yhdistyksen, Suomen Psykogeriatrisen Yhdistyksen ja Suomen Yleislääketieteen Yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2017. Saatavissa: www.käypähoito.fi

Mykkänen M. 2019. Tietorakenteet hoitotietojen käsittelyssä ja potilastiedon toisiokäytössä. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta / Sosiaali- ja terveystieteiden laitos. Väitöskirja.

Mäkisalo-Ropponen, M. 2014. Yksilön vastuu omasta ja työyhteisön hyvinvoinnista. Teoksessa: Työhyvinvoinnin keinot – Hoitotyön vuosikirja 2014. Suomen Sairaanhoidajaliittory. Fioca Oy, Helsinki. 108-124.

Nilsson, J., Johansson, E., Egmar, A.-C., Florin, J., Leksell, J., Lepp, M., Lindholm, C., Nordstrom, G., Theander, K., Wilde-Larsson, B., Carlsson, M. & Gardulf, A. 2014. Development and validation of a new tool measuring nurses self-reported professional competence—The nurse professional competence (NPC) Scale. *Nurse Education Today* 34 (4), 574-580.

Numminen, O., Leino-Kilpi, H., Isoaho, H. & Meretoja, R. Newly graduated nurses' occupational commitment and its associations with professional competence and work-related factors. *Journal of Clinical Nursing* 25(1/2), 117-126.

Nygårdh, A., Sherwood, G., Sandberg, T., Rehne, J. & Knutsson, S. 2017. The visibility of QSEN competencies in clinical assessment tools in Swedish. *Nurse Education Today* 59, 110-117.

O'Harra, P. 2014. In: Nursing students' lived experiences in learning communication skills in a theater class taught by theater faculty, 2014.D.Ed. 159 p-159 p. 1p. (Doctoral Dissertation - research)

Pagano, M., O'Shea, E., Campbell, S., Currie, L., Chamberlin, E. & Pates, C. 2015. Validating the Health Communication Assessment Tool (HCAT). *Clinical simulation in Nursing* 11 (9), 402-410.

Palliativinen hoito ja saattohoito. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Palliativisen Lääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2018. Saatavissa: www.käypähoito.fi

Raskausdiabetes. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Diabetesliiton lääkäriineuvoston ja Suomen Gynekologiyhdistys ry:n asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2013. Saatavissa: www.käypähoito.fi

Ruesch, A. 2015. Registered nurses' knowledge of hearing impairment and effective communication strategies when caring for a hearing impaired patient. *Registered Nurses' Knowledge of Hearing Impairment & Effective Communication Strategies When Caring for a Hearing Impaired Patient* 1.

Ruggiano, N., Shtompel, N., Whiteman, K. & Sias, K. 2017. Influences of transportation on health decision-making and self-management behaviors among older adults with chronic conditions. *Behavioral Medicine* 43 (1), 61–70.

Ruokavirasto 2019. Erityisruokavaliot. Saatavissa: <https://www.ruokavirasto.fi/teemat/terveytta-edistava-ruokavalio/ravitsemus--ja-ruokasuositukset/erityisruokavaliot/>

Sairaanhoitajaliitto2014. Sairaanhoitajien sosiaalisen median ohjeet. Saatavissa: <https://sairaanhoitajat.fi/jasenpalvelut/ammattillinen-kehittyminen/sairaanhoitajien-sosiaalisen-median-ohjeet/>

Sairaanhoitajaliitto2015. Sairaanhoitajaliiton sähköisten terveystalvelujen strategia vuosille 2015–2020.

Sairaanhoitajaliiton raportti 10/2015. Helsinki: Sairaanhoitajaliitto. https://sairaanhoitajat.fi/wp-content/uploads/2016/01/eHealth_strategia_Final.pdf

Sairaanhoitajaliitto2018a. NEWS – Aikaisen varoituksen pisteytysjärjestelmä. Saatavissa: <https://sairaanhoitajat.fi/artikkeli/news-aikaisen-varoituksen-pisteytysjarjestelma/>

Sairaanhoitajaliitto2018b. PEWS- Lasten aikaisen varoituksen pisteytysjärjestelmä. Saatavissa: <https://sairaanhoitajat.fi/artikkeli/pews-lasten-aikaisen-varoituksen-pisteytysjarjestelma/>

Sanchez, J., Leal Costa, C. & Díaz Agea, J. 2018 Ensuring relational competency in critical care: Importance of nursing students' communication skills. *Intensive and Critical Care Nursing* 44, 85–91.

Saranto, K., Kivekäs, E., Palojoki, S., Kinnunen, U-M., Sjöblom, O. & Suomi, R. 2018. Tiedonkulun vaikutus SOTE- palvelujen maineeseen. KAKS-Kunnallissalan kehittämissätiö. Saatavissa: https://kaks.fi/wp-content/uploads/2018/04/tiedonkulun-vaikutus-sote-palvelujen-maineeseen_julkaisu016.pdf

Sinervo, T., Tynkkynen, L. & Vehko, T. 2016. Mitä kuuluu perusterveydenhuolto? Valinnanvapaus ja integraatio palveluiden kehittämisen polttopisteessä. THL raportti 16. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131276/URN_ISBN_978-952-302-732-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sirkka A (toim.) 2018. From big data to my health – data analytics as a tool for human-driven well-being. *Sitra studies* 141. Helsinki. <https://www.sitra.fi/julkaisut/big-data-myhealth/>

STM; Sosiaali ja terveysministeriö. 2010. Hyvä saattohoito Suomessa. Asiantuntijakuulemiseen perustuvat saattohoitosuosituksat. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2010:6. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/71949/URN%3ANBN%3Afi-fe201504225791.pdf?sequence=1>

STM; Sosiaali ja terveysministeriö. 2017a. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palveluiden parantamiseksi 2017-2019. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80132/06_2017_Laatusuositusjulkaisu_fi_kansill_a.pdf

STM; Sosiaali ja terveysministeriö. 2017b. Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategia 2017-2021. Valtioneuvoston periaatepäätös. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2017:9. Helsinki. Saatavissa: <https://stm.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-00-3963-9>

STM, Sosiaali ja terveysministeriö. 2018. Terveysthuollon ammattihenkilöiden jatkuva ammatillinen kehittyminen ja täydennyskoulutus EU- ja EFTA-maissa – kirjallisuuskatsaus. STM:n raportteja ja muistioita 4/2018. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160531/04_18_TH_kirjallisuuskatsaus_web_.pdf?sequence=1&isAllowed=y

STM, Sosiaali ja terveysministeriö. 2009. Johtamisella vaikuttavuutta ja vetovoimaa hoitotyöhön. Toimintaohjelma 2009-2011. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 18. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Suhonen, R. & Stolt, M. Asiakaskeskeisyys sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen lähtökohtana. Teoksessa: Salminen, Stolt, Suhonen (toim.). Uudistuvan sosiaali- ja terveydenhuollon lähtökohtia. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja A:78/2017. Turku. 22-36.

Sullivan, A. E. 2012. Critical thinking in clinical nurse education: application of Paul's model of critical thinking. Nurse Education in Practice 12 (6), 322-327.

Sulosaari, V. 2016. Medication competence of nursing students in Finland. Turun yliopiston julkaisuja – Annales Universitatis Turkuensis. Sarja – ser D osa – tom 1232. Medica – Odontologica. Turku. Suomen Punainen Risti. Toiminta tapahtumapaikalla. Saatavissa: <https://www.punainenristi.fi/ensiapuohjeet/toiminta-tapahtumapaikalla>

Säteilylaki. 2018/859. Finlex. Lainsäädäntö. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180859>

Tartuntatautilaki. 2016/122. Finlex. Lainsäädäntö. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161227>

Terveydenhuoltolaki.1326/2010. Finlex. Lainsäädäntö. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>

Tietosuoja laki. 2018/1050. Finlex. Lainsäädäntö. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20181050>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2011. Potilasturvallisuusopas potilasturvallisuuslainsäädännön ja -strategian toimeenpanon tueksi. <https://thl.fi/documents/10531/104871/Opas%202011%2015.pdf>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018a. Finger-tutkimushanke. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/finger-tutkimushanke>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018b. Tavanomaiset varotoimet. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit/ohjeet-ja-saadokset/ohjeita-terveydenhuollolle/tavanomaiset-varotoimet>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018c. Varotoimiluokat. Saatavissa: https://thl.fi/documents/533963/1721898/Varotoimet_05092018.pdf/a4d70b1b-fe4d-4cbe-a2f7-9566941f160e

Theander, K., Wilde-Larsson, B., Carlsson, M., Florin, J., Gardulf, A., Johansson, E., Lindholm, C., Nordstrom, G. & Nilsson, J. 2016a. Adjusting to future demands in healthcare – the impact of curriculum changes on nursing students' self-reported professional competence. Nurse Education Today 37, 178–183.

Tommasini, C., Dobrowolska, B., Zarzycka, D., Bacatum, C., Bruun, AM., Korsath, D., Roel, S., Jansen, M.B., Milling, T., Deschamps, A., Mantzoukas, S., Mantzouka, C. & Palese, A. 2017. Competence evaluation processes for nursing students abroad: Findings from an international case study. *Nurse Education Today* 51, 41-47.

Tuomela, K., Heikkilä, K., Haapanen, H., Kortekangas-Savolainen, O. & Salminen, L. 2017. Moniammatillinen oppiminen yhteistyöosaamisen edistäjänä terveydenhuollossa. *Hoitotiede* 29 (4), 264-275.

Tuominen, M., Nyqvist, L., Korja, R., Heikkinen, K. Kortekangas-Savolainen, O., Salminen, L. 2017 Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutoksen edellyttämät koulutustarpeet. Teoksessa: Salminen, Stolt, Suhonen (toim.). Uudistuvan sosiaali- ja terveydenhuollon lähtökohtia. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja A: 78/2017. Turku. 108-126.

Tupakka- ja nikotiiniriippuvuuden ehkäisy ja hoito. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Yleislääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2018. Saatavissa: www.käypähoito.fi

Tyyppin 2 diabetes. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Sisätautilääkäreiden yhdistyksen ja Diabetesliiton Lääkärineuvoston asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2018. Saatavissa: www.käypähoito.fi

Työturvallisuuslaki. L 2002/738. Finlex. Lainsäädäntö. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738>

Ulfvarson, J. & Oxelmark, L. 2012. Developing an assessment tool for intended learning outcomes in clinical practice for nursing students. *Nurse Education Today* 32 (6), 703-708.

Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista A 1129/2014. Finlex. Lainsäädäntö. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141129>

Valtioneuvoston asetus terävien instrumenttienaiheuttamien tapaturmien ehkäisemisestä terveydenhuoltoalalla (317/2013). Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130317>

Valtioneuvoston asetus tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä (120/2017). Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170120>

Viestintävirasto 2019. Tietoturvaohjeet. Saatavissa: <https://www.kyberturvallisuuskeskus.fi/fi/ohjeet>

Van den Bulcke, B., Vyt, A., Vanheule, S., Hoste, E., Decruyenaere, J. & Benoit, D. 2016. The perceived quality of interprofessional teamwork in an intensive care unit: A single centre intervention study. *Journal of interprofessional care* 30 (3), 301–308.

VNR. 2019. Valtakunnallinen ravitsemussuositus. Saatavissa: https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/teemat/terveytta-edistava-ruokavalio/kuluttaja-ja-ammattilaismateriaali/julkaisut/ravitsemussuositukset_2014_fi_web_versio_5.pdf

Wangenstein, S., Johansson I.S., Björkström, M.E & Nordström, G. 2012. Newly graduated nurses' perception of competence and possible predictors: a cross-sectional survey. *Journal of Professional Nursing*, 28 (3), 170-81.

Wangenstein, S., Johansson, I. & Nordström, G. 2015. Nurse Competence Scale -- Psychometric testing in a Norwegian context. *Nurse Education in Practice* 15 (1), 22-29.

Wehner, S., Saiz, Y., Woodard, H. & Garcia, D. 2016. Avoiding same-day cystoscopy cancellations by veterans: Nurse-led education improved efficiency for cystoscopy in VA urology clinics. *Urologic Nursing* 36 (6), 275-281.

WHO 2013. WHO recommendations on postnatal care of the mother and newborn. World Health Organization. Saatavissa: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/97603/9789241506649_eng.pdf;jsessionid=9E4B21D126CB834C52FFA1D7CE486200?sequence=1

WHO 2018a. An Overview of the WHO Patient Safety Curriculum Guide: Multi-professional Edition. World Health Organization. Saatavissa: http://www.who.int/patientsafety/education/curriculum/PSP_Curriculum_fact_sheet-Overview.pdf?ua=1

WHO 2018b. WHO recommendations: intrapartum care for a positive childbirth experience. World Health Organization. Saatavissa: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/260178/9789241550215-eng.pdf?sequence=1>

WHO 2018c. WHO Definition of Palliative Care. Saatavissa: <https://www.who.int/cancer/palliative/definition/en/>

Yli-Uotila, T., Kaunonen, M., Pylkkänen, L. & Suominen, T. 2016. Facilitators and barriers for electronic social support. *Scandinavian Journal of Caring Science* 30, 547–556.

Yuksel, C. & Unver, V. 2016. Use of simulated patient method to teach communication with deaf patients in the emergency department. *Clinical simulation in Nursing* 12 (7), 281–289.